

Elitizmden Popülizme: Cumhuriyet Halk Partisi'ndeki Paradigmatal Dönüşüm ve Ekrem İmamoğlu Örneği

Süleyman Çağrı Güzel*

Öz

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), kurucu felsefeyi temsil eden kimliğiyle Türk siyasal hayatında çoğu zaman statükonun bir bileşeni olarak kodlanmış ve merkez-çevre denkleminde genellikle merkezi temsil eden bir siyasal parti olmuştur. Özellikle sağ siyaset; CHP'nin tek parti geçmişini, bürokratik/devletçi söylemini ve siyasi kimliğine içkin olan "rejimi koruma refleksi" dolayısıyla geleneksel değerlere şüpheyile yaklaşan tutumunu ön plana çıkararak siyasette önemli bir söylem üstünlüğü elde etmiştir. Ancak 2010'da yaşanan genel başkan değişimi ve askeri vesayetin Türk siyaseti üzerindeki etkinliğini yitirmesiyle birlikte CHP'nin popülist bir rotaya girdiğini söylemek mümkündür. 2019 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday olarak gösterilen ve seçimi kazanan Ekrem İmamoğlu, CHP'nin popülizme yönelen siyasetine uygun bir politik aktördür. CHP'nin "popülizm serüveni"ni tarihsel bir perspektifle ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, aynı zamanda İmamoğlu'nun iktidarın popülist siyaseti karşısında alternatif bir popülist siyasi tarz üretmeye çalıştığını iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Elitizm, Cumhuriyet Halk Partisi, Ekrem İmamoğlu.

From Elitism to Populism: The Paradigmatal Transformation in the Republican People's Party and the Case of Ekrem İmamoğlu

Abstract

The Republican People's Party (CHP), whose identity represents the founding concept, has frequently been labeled as a component of the status quo in Turkish politics, and has traditionally been a political party representing the center in the center-periphery equation. Particularly right-wing politics obtained a significant discourse supremacy in politics by stressing CHP's single-party background, bureaucratic/statist language and suspicious attitude toward traditional values owing to the "regime defense reflex" inherent in its political identity. With the change of chairman in 2010 and the loss of military tutelage's influence on Turkish politics, the CHP might be said to have taken a populist turn. Ekrem İmamoğlu, who was nominated as a candidate for İstanbul Metropolitan Municipality Mayor in the 2019 local elections and won, is a populist politician who follows the CHP's populist policy. This paper, which aims to reveal the CHP's "populist adventure" from a historical viewpoint, also asserts that İmamoğlu is attempting to create an alternative populist political style to the government's populist politics.

Keywords: Populism, Elitism, Republican People's Party, Ekrem İmamoğlu.

**Dr. Öğr. Üyesi | Gaziantep Üni., Sosyal Bilimler MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü
s-cagriguzel@hotmail.com | ORCID: 0000-0002-0509-3424 | DOI: 10.36484/liberal.1073255

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 27, Sayı:108, Güz 2022, ss.109-138.

Gönderim Tarihi: 14 Şubat 2022 | Kabul Tarihi: 10 Nisan 2022

Giriş

Francis Fukuyama, henüz 1980'lerin sonunda *Tarihin Sonu*¹ tezini ortaya attığında liberal demokrasi modelinin dünya genelindeki zaferini çok erken ilan etmişti. Onun Sovyetlerin çöküşüyle birlikte ideolojik mücadelenin sona erdiğine ve tüm dünyanın ABD önderliğinde tedricen Batılı demokrasilere benzeyeceğine dair öngörüsü, bugün tartışmaya yer bırakmayacak biçimde yanlışlanabilmektedir. Öyle ki dünya nüfusunun yaklaşık yarısından fazlasının otokratik liderler tarafından yönetilmesi şöyle dursun; örnek modeller olarak idealize edilen Batılı ülkeler dahi otoriter eğilimlerin tehdidi altındadır. Liberal demokrasiler tarihsel süreç içerisinde faşizm ve sosyalizm gibi iki güçlü ideolojiyi mağlup etse de kendi içsel paradokslarının yarattığı bir “bunalımla” karşı karşıyadır. Bu bunalım demokrasinin sağladığı güce dayanarak temel hakları, bireysel özgürlükleri ve evrensel hukuk değerlerini tehdit eden popülizmdir.

Popülizm siyaset biliminin gündemine yeni giren bir olgu değildir. 1860-1870'lerde Rusya'da ortaya çıkan ve köylülerin devrimci bir sınıf olduğuna inanan Narodnik hareketi, 1890'larda ABD'de Halk Partisi'ni kuran top-rak reformu yanlısı hareket, Soğuk Savaş döneminde liberalizme karşı “popülist bir isyan” olarak addedilebilecek McCarthy'cilik ve Latin Amerika'da kök salan popülist hareketler; söz konusu olgunun tarihsel olarak çeşitli veçhelerle kendini gösterdiğine dair örneklerdir (Moffitt, 2020: 33-34; Cox, 2017: 9). Ancak çağdaş popülizm bugün demokrasi ve hukuk nosyonunu içselleştirmiş ülkelerin siyaset paradigmasına etki edecek kadar güçlenmiştir. Hümanizm ve evrensel değerler üzerine kurulan Avrupa Birliği (AB), “ulusal çıkarlar” ve geniş halk kitlelerinin talepleri doğrultusunda şekillenen bir siyasetin etkisi altındadır. İngiltere'nin AB'den ayrılması (Brexit), Macaristan'daki Fidesz ile Polonya'daki Hukuk ve Adalet Partisi'nin (PiS) hükümraniği ve AB ülkelerinin çoğunda aşırı sağın yükselişi popülizmi son yılların en önemli politik fenomenlerinden biri haline getirmiştir. Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Avrupa düzeninin “halkın sesi” olduklarını iddia eden popülist siyasi liderler ve partiler tarafından sarsıldığını söylemek mümkündür. Son yıllarda Batı Avrupa, göçmenlere ve yönetici elitlere karşı çıkan siyasi hareketlerin güçlenmesine tanık olmuştur (Van Gent vd., 2013: 1775).

Avrupa'da popülizm dalgası yükselirken Atlantik'in diğer yakasında da durum farklı değildir. ABD Başkan adaylığı sürecinde yerleşik aktörler tarafından çoğunlukla ciddiye alınmayan ve karikatürize edilen iş adamı Donald

1 bkz. Francis Fukuyama. “The End of History?” *The National Interest*, no. 16 (1989): 3–18.

Trump'ın 2016 Kasımında seçimi kazanması dünya genelinde bir şok etkisi yaratmıştır. Liberal demokrasinin ideolojik savunucusu ve en önemli temsilcisi olan ABD'de Trump gibi otoriter eğilimleri olan ve anayasal sınırları zorlayan bir figürün başkan olması dünya genelinde kendisini belirgin bir biçimde hissettiren popülist dalganın ulaştığı en önemli “başarılardan” birisidir. Başkan Trump'ın 2020'de seçimleri Joe Biden'a kaybetmesinin ardından oylamalarda hile yapıldığını söylemesi ve seçmenlerini buna ikna etmesi, ABD vatandaşlarının önemli bir bölümünün popülist siyasetin etkisi altında olduğunu gösterdi. Seçim hilesi söyleminin ardından bazı Trump taraftarlarının Amerikan Kongre Binası'nı (*Capitol*) basması ise “popülizm çağını” somutlaştıran ikonik bir olay olarak tarih sahnesindeki yerini aldı. Kendisini demokrasi, hukuk, insan hakları ve özgürlük gibi değerler üzerinden tanımlayan Batı'nın yaşadığı bu gelişmeler, popülizm kavramını siyaset biliminin en popüler çalışma alanlarından biri haline getirmiştir.

Öte yandan popülizme kötücül anlamlar yüklenmesi ve onun yalnızca mücadele edilmesi gereken “zararlı” bir olgu olarak görülmesi tartışmaya açıktır. Nitekim son dönemlerde ortaya çıkan popülist örnekler genellikle radikal sağ kaynaklı olduğu için göçmen karşıtlığı ve otoriterlik doğrudan popülizmle özdeşleştirilmiştir. Ancak göçmenlere karşı tepki ve otoriter yönetimin desteklenmesi popülizmden daha çok radikal sağın ideolojisiyle ilgilidir (The Conversation, 2019). Bu bağlamda popülizmin demokrasiler açısından olumlu görülecek yanları olduğu da iddia edilebilir. Nitekim popülizm bazı sorunları siyasi alanın bir parçası haline getirerek hesap verebilirliği artırabilir ve toplumun dışlanmış kesimlerini harekete geçirerek onların siyasi entegrasyonunu mümkün hale getirebilir (Kaltwasser, 2012).

Popülizm terimi, içerdiği siyasi fikirlerden bağımsız olarak “düzen karşıtlığı” ile aynı anlamda kullanılmaktadır (Müller, 2016: 7). Bununla birlikte “halk” ve “elitler” ayrımı onun başat özelliklerinden biridir. Popülist siyasetçiler her daim teknokratik anlayışa, müesses nizama ve elitlere karşı halkın sesi olduklarını iddia eder ve onların “değerlerini” ön plana çıkararak politika üretirler. Konu Türkiye özelinde incelendiğinde de siyasetin Cumhuriyet'ten bu yana istikrarlı bir biçimde elitler ve halkı temsil ettiklerini iddia eden siyasetçiler arasındaki dikotomik mücadeleden ibaret olduğu söylenebilir. Halkı temsil etme iddiası, Türkiye'deki statüo karşıtı güçlerin daima popülist bir siyasi izleği takip etmesi sonucunu doğurmuştur. Nitekim Aslan'a göre Türkiye'de demokrasi popülist hareketler vasıtasıyla güçlenmiştir (Aslan, 2019a).

Çok partili hayata geçilmesinin ardından “elit-halk” ya da Mardin'in ifadesiyle “merkez-çevre” (Mardin, 1973) arasındaki iktidar mücadelesi çok daha

görünür hale gelmiştir. Demokrat Parti'nin “*Yeter, Söz Milletindir*” sloganıyla somutlaşan popülist siyasal izlek 1960 darbesi ile çok kısa bir kesintiye uğrasa da sağ muhafazakâr popülizmi temsil eden Adalet Partisi ve İslamcı popülizmi temsil eden Milli Nizam Partisi ile devam etmiştir. Bu süreçte özellikle sağ popülist siyasal söylemin Kemalist bürokratik-entelektüel eliti zayıflatmak için işlevsel bir enstrüman olarak kullanıldığı da iddia edilebilir. Bununla birlikte ana akım siyasette sol popülizmin sağ popülizme koşturarak çevreyi kapsamaya başladığı ve kendisini statükodan ayırıştırmaya çalıştığını ifade etmek mümkündür. Örneğin Bülent Ecevit 1970'li yıllarda toplumsal-siyasal alanı “halk” ve “halktan olmayanlar” ya da “ezenler” ve “ezilenler” ekseninde tanımlayarak CHP'yi devlet partisinden halk partisine dönüştürmek istemiştir (Erdoğan, 2008: 267).

12 Eylül 1980 darbesinden sonra gelen Anavatan Partisi iktidarı her ne kadar liberal politikalarla popülizmin nişanesi olan refah devleti uygulamalarını aşındırsa da laik, muhafazakâr ve milliyetçi orta sınıfların çıkarlarını temsil ederek sağ popülist siyaseti kısmi bir biçimde sürdürmüştür. 1990'lı yıllar ise Kemalist bürokratik elitler, sağ popülizm ve İslamcı popülizm mücadelesinin yaşandığı yıllardır. Bu sürecin dönüm noktası İslamcı hareketi merkezden uzak tutmak için başlatılan 28 Şubat sürecidir. Refah Partisi'nin yükselişiyle yaşanan hegemonya krizi, ordu başta olmak üzere bürokratik elitleri teyakkuza geçirmiş ve söz konusu sürecin sonunda laik sivil toplumun da dahil olduğu Türk Silahlı Kuvvetleri öncülüğündeki “yerleşik düzen aktörleri”, “postmodern darbe” olarak adlandırılan bir müdahale gerçekleştirerek İslami hareketi tasfiye etme girişiminde bulunmuştur. Bu müdahale 2000'li yıllarda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) hegemonik iktidarına kapı aralamış ve Türk siyasetinde “popülizmin zaferi” olarak sayılabilecek bir dönemi başlatan temel dinamiklerden biri olmuştur. Bürokratik elitin iktidar üzerindeki etkisini oldukça zayıflatan AK Parti, CHP de dahil olmak üzere demokratik siyasetin içindeki tüm aktörleri popülizm zeminine çekmiştir. 2000'lerin başında ordu ya da yargı gibi müesses nizamın “garantörü” olan kurumlara dayanarak siyaset yapan CHP, özellikle 2010'dan itibaren bu kurumların gücünün kırılmasıyla tedricen halkla daha çok ilişki kurmaya başlamış ve muhafazakar kitlenin değerlerine de hoşgörü ile yaklaşan popülist bir siyaset tarzı ortaya koymuştur. Türkiye için yeni olan bu siyasal zeminde ordu başta olmak üzere bürokratik elitin vesayet gücünün kırılması, beraberinde muhafazakâr ve seküler popülizmlerin mücadelesini getirmiştir (Aslan, 2019b). Ancak iktidar bloğunun tedricen rakiplerini tasfiye edip merkeze yerleşmesi aynı zamanda bir elit değişimine işaret etmektedir. Çevrenin merkeze taşındığı bu süreçte devlet mekanizmasına sahip olan “yeni iktidar”ın (AK Parti'nin önderliğindeki

muhafazakâr elitler), eski muarızının (Kemalist bürokratik elit) yerini aldığı iddia edilebilir. Bu yeni siyasal zeminde, daha önce taban bulamadığı toplum kesimlerine ulaşmaya çalışarak popülizm ekseninde yeni bir dönüşüm yaşayan CHP'yi elitizm ile "itham etmek" eskisi kadar kolay değildir. Bu bağlamda 31 Mart 2019 yerel seçimleri önemli bir milat olmuştur. Muhalefetin Türkiye'nin en büyük iki kentini (İstanbul ve Ankara) kazanarak AK Parti'nin hegemonik iktidarını "sarsması", sağ/muhafazakâr popülizmin hegemonyasına karşı geliştirilen alternatif popülist siyaset tarzının bir başarısı olarak görülebilir. Mart 2019 seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday gösterilen ve kazanan Ekrem İmamoğlu, bu yeni popülizmin en "ikonik" figürlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Öyle ki İmamoğlu'nun, muhalefetin "kitlelerin desteğini alan popülist siyasetçi" ihtiyacını karşıladığı ve Recep Tayyip Erdoğan karşısında Cumhurbaşkanlığına rakip olarak çıkabilecek bir siyasetçi olduğu fikri, Türk siyasetinin gündeminde bir dönem en çok tartışılan güncel konulardan biri olmuştur. Bu çalışma, CHP'nin elitizmden popülizme yönelen bir siyasal izleği takip ettiğini ve bu izleğe paralel olarak Ekrem İmamoğlu'nun popülist bir siyasetçi profili gösterdiğini iddia etmektedir.

Popülizme Bakış

Popülizmin son yıllarda Batı Avrupa ve ABD'yi de kapsayan yükselişi, onu hem akademik mecrada hem de güncel siyasette en ilgi çeken başlıklardan biri haline getirdi. Bu siyasal fenomen liberal demokrasiler için bir tehdit olarak görüldüğünden dolayı onunla ilgili genellikle pejoratif analizlerin daha revaçta olduğunu söylemek mümkün. Ancak popülizmin demokrasinin ontolojisine içkin olduğunu ve dolayısıyla halk iradesi ile aynı anlama geldiğini savunanlar da mevcut. Örneğin Müller için popülist siyasetin üç özelliği devlet aygıtını ele geçirme, yolsuzluk/kitlesele kayırmacılık (*mass clientelism*) ve sivil toplumu bastırmaktır (Müller, 2016: 14-15). Müller'e göre bu özellikler her otoriter eğilimli siyasal akımda bulunabilir; ancak popülistlerin farkı daima halkı kendilerinin temsil ettiklerini vurgulamalarıdır. Buna karşın Laclau, Mouffe ve Arditi popülizmi demokrasinin ayrılmaz bir parçası olarak görür ve radikal demokratik bir anlayışa dayanan popülist siyasetin "sağ kanat"a karşı alternatif oluşturabileceğini iddia eder (Mouffe, 2017; Laclau, 2005; Arditi, 2007). Mudde ise popülizmin demokrasinin yozlaşmasıyla ortaya çıkan bir "patoloji" olduğu savını reddeder ve popülist söylemin çağdaş Batı demokrasilerinde ana akım haline geldiğini vurgular (Mudde, 2004: 542). Bununla birlikte popülizmi, toplumu saf halk ve yozlaşmış seçkinler şeklinde ikiye bölerek siyasetin *volonté générale*'i (*genel iradeyi*) yansıtmayı gerektiğini savunan 'zayıf merkezli' bir ideoloji olarak tanımlar (Mudde, 2004: 543).

Popülizmin her ideolojiye eklenilebilen esnek yapısı onun ayırt edici özelliklerini amorf hale getirir. Keskin ve net bir çerçeveye sahip olmayan popülizm, varlığını olanca etkinliği ile hissettirmesine rağmen onunla ilgili herkesin üzerinde mutabık kaldığı akademik bir görüş bulmak oldukça zordur. Bu zorluk yalnızca popülizmle ilgili tanımsal farklılıklardan değil aynı zamanda onun hakkındaki normatif değerlendirmelerden kaynaklanır. Nitekim söz konusu olgu bilimsel ve kamusal tartışmalarda olumsuz bir çağrışımla anılır ve patolojik bir fenomen olarak görülür (Mudde ve Kaltwasser, 2013: 149). Popülizmi teorik bir çerçeveye oturtmanın zorluğu, hangi liderin ya da hangi siyasal akımın popülist sayılabileceğini de tartışmalı hale getirir.

Popülizm, konu üzerine eğilen çeşitli araştırmacılar tarafından ideoloji, strateji, söylem ve siyaset tarzı gibi farklı kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Weyland'a göre popülizm lider bir kişiliğin halkın doğrudan, aracısız ve kurumsallaşmamış desteğini almak için kullandığı bir siyasi stratejidir (Weyland, 2001: 14). Laclau ve Mouffe, popülizmin söylemsel bir pratik olmasına vurgu yapar ve söz konusu olgunun özgürleşimci potansiyelini ön plana çıkarır. Buna ek olarak Laclau'nun 2005 yılındaki *On Populist Reason* adlı çalışmasında popülizmi bir "siyasi mantık" olarak nitelendirdiğini de belirtmek gerekir (Laclau, 2005: 154). Moffitt ise popülizmi söylemi de içine alan; ancak onun ötesine geçerek bünyesinde imaj, benlik sunumu, beden dili, tasarlama ve sahneleme gibi birçok unsuru da barındıran bir siyasi tarz olarak görür (2020: 68). Burada popülist siyasetçiler tarafından icra edilen bütüncül bir siyasal performansın varlığından söz etmek mümkündür. Ancak kavram ile alakalı hakim paradigma, Mudde'un popülizme dair "zayıf merkezli ideoloji" tanımlamasıdır. Bu ideolojinin ana özelliği popülizmin elitler ve halk arasında belirgin bir ayrım yaparak siyasette halkın arzularını hâkim kılmaya iddiasında bulunmasıdır.

Popülizmle ilgili en tartışmasız olgu halk ve elitler arasındaki ayrımı ön plana çıkarmasıdır. Onun sağ kanat ya da sol kanat fark etmeksizin tüm tezahürlerinde "saf halk" ile "yozlaşmış elit" arasındaki antagonizmayı vurgulayan bir yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşım sıkı bir anti elitizm içerir ve halka erdem ve fedakârlık gibi pozitif ahlaki nitelikleri teşmil ederken elitlere ya da müesses nizama olumsuz nitelikler atfeder. Dolayısıyla popülist lider ya da hareket, temsil ettiği topluluğa elitler karşısında daha fazla temsil sözü verir. Sınırsız bir halk egemenliği vadeden popülizm, halkı siyasetin ayrıcalıklı bir öznesi olarak görür ve siyasetin halkı yansıtması gerektiğini savunur (Stanley, 2008: 102).

Popülizmin zayıf merkezli bir ideoloji olması onun her bölgenin ya da ülkenin değerlerine, zihniyetine, inançlarına ya da sofistike ideolojilere göre şekil almasını kolaylaştırır. Popülizm, geniş kapsamlı ve tutarlı bir siyasal program ortaya koyamadığı için “ev sahibi” ideolojilerle birleşir (Stanley, 2008: 95-96). Bu durum onun işlevsel açıdan etkinliğini artırdığı gibi her siyasal bağlama uyum gösterebilen “boş kalpli” ve “bukalemun” doğasını da açıklığa kavuşturur (Taggart, 2004). Nihayetinde bağlama göre şekil alabilen popülizm, “biz” ve “onlar” retoriği üzerinden kitleleri konsolide ederek politik alanı polarize etme kabiliyetini elde eder.

Popülizmi merkezinde liderin olduğu bir siyasal olgu olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Kitlelerin tutkulu bir biçimde desteklediği lider adeta halkın “cisimleşmiş” hali olarak ortaya çıkar ve elitler karşısında onların haklarını koruyan, taleplerini hayata geçiren bir “kurtarıcı” imajını yaratır. Bu imajın temel özelliği liderin aynı anda hem sıradanlığını, hem de sıra dışılığını gösteren özelliklerini performe etmesidir. Özellikle sıradanlığın performe edilmesi, lideri halkla özdeşleştirir ve onun temsil gücünü tahkim eder. Bu bağlamda popülist liderlerin toplumla duygusal bağ kurmak için “onlar (halk) gibi olduğunu kanıtlama” amacının olduğunu vurgulamak gerekir. Sıradanlık performansları, popülist liderleri “halktan uzak olan ve onların halinden anlamayan siyasetçiler”den ayırmanın işlevsel bir yoludur (Moffit, 2020: 94).

CHP ve Elitizm

CHP, Cumhuriyet'in kurucu ve en eski partisi olarak çevre-merkez dikotomisinde merkezin temel unsurlarından biriydi. Bu partinin temel amacı toplumsal modernleşmeyi yukarıdan aşağı doğru gerçekleştirerek Batı'nın yaşadığı belli tarihsel/toplumsal süreçleri “atlamak” suretiyle seküler, milli ve modern bir halk oluşturmaktı. Onun siyasal ve sosyal alandaki baskın konumunu sağlayan esas ideolojik unsurun Kemalizm olduğu iddia edilebilir.² Kemalizm esasında *Tanzimat*'tan bu yana süregelen adem-i merkezîyetçilik ve merkezîyetçilik arasındaki çekişmede merkezîyetçiliğe doğru tekamül eden Türk modernleşme sürecinin yeni Cumhuriyeti kuran uğrağıydı. Bu bağlamda Kemalizm'in radikal bir sekülerizmi ve etnik olmasa da kültürel homojenliği içeren bir milliyetçiliği devlet/bürokrasi eliyle hayata geçirmeyi hedefleyen bir ideoloji olduğu iddia edilebilir (Yeğen, 2009: 58).

CHP, başta Atatürk olmak üzere Türkiye'nin bağımsızlık savaşına önderlik eden devrimci kadrolar tarafından kurulmuştur. Bu kadrolar aynı zamanda

2 CHP'nin 1935 programına göre Parti'nin benimsediği bütün esaslar Kemalizm prensipleridir. bkz. CHP Programı, Ankara: Ulus Basımevi, 1935, s. 2.

ülkenin kurucu felsefesini oluşturmuş ve kendi idealleri doğrultusunda toplumu dönüştürmeyi amaçlamışlardır. Dolayısıyla Parti'nin Kemalist bürokratik elitlerden oluşan yönetici sınıfının toplum içinde imtiyazlı bir konumda olduğunu iddia etmek mümkündür. Elit - halk dikotomisinde elitlerin siyasi örgütlenmesi olarak nitelendirebileceğimiz CHP, kuruluşundan 1945'e kadar tek parti konumunu sürdürmüş ve bu süreçte popülist bir siyaset izlemeye çok fazla ihtiyaç duymamıştır.³ Halkçılık, Parti'nin ana ilkelerinden biridir ancak bu halkçılığı çağdaş popülizmle aynı anlamda kullanmak tartışmalıdır. Bazı akademisyenler tek parti dönemindeki politikaları "entelektüel popülizm" (Toprak, 1992) olarak adlandırırsa da entelektüalizm ile popülizmin birbiriyle uyuşmayan ontik yapıları göz önüne alındığında bu kavramın doğruluğu sorgulanabilir. Bununla birlikte Kemalist bürokratik elitlerin dünya görüşü ile dindar/muhafazakâr Anadolu halkının dünya görüşü arasındaki mesafe ve bu mesafeye rağmen devlet bürokrasisi tarafından yapılan dikey sosyal/kültürel reformlar, tek partiyi ve onun ideolojisini popülist olarak nitelendirmeyi güçleştirmektedir. Nitekim Laclau'ya göre Türkiye'de olan, halkın içsel farklılıklarını yitirmesi ve tözsel bir birliğe indirgenmesidir. Bu durum Kemalizm'in radikal bir kopuş söylemi olabildiğini ama hiçbir zaman popülist olmadığını açıklamaktadır (Laclau, 2005: 208).

CHP'nin sembolü ve aynı zamanda temel ilkeleri olan altı ok⁴, onun devrimciliğini ve rejimi koruma misyonunu yansıtan bir şekilde belirlenmiştir. Bu ilkeler incelendiğinde Parti'nin öncülük ettiği siyasal paradigmanın hedefinin cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek olduğunu söylemek mümkündür (Kiriş, 2012: 399). Söz konusu vatandaş tipolojisi geleneksel olanla karşıtlık içerisindedir ve bu durum merkez-çevre arasındaki gerilimin en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Nitekim hilafetin kaldırılması; medreselerin, şeriat mahkemelerinin, tekkelerin/zaviyelerin kapatılması ve Arap harflerinden Latin harflerine geçilmesi vb. reformlar, *Tanzimat* ve *Meşrutiyet* dönemlerinde modernleşme yolundaki nispi uzlaşmacı tutumdan farklı olarak radikal dönüşümcü bir siyaset tarzına karşılık gelir. Nitekim Kemalist bürokratik seçkinler bu inkılapları topluma kabul ettirmek için gelenekle

3 Burada CHP'nin halkı tamamen göz ardı eden bir siyaset izlediğini söylemek istemiyorum. Nitekim hilafetin sona erdirilmesi, eğitim ve yargıda dini kurumların yasaklanması ve Türkiye'nin dininin İslam olduğuna dair Anayasa maddesinin kaldırılması, belki de halk tepkisi göz önünde bulundurularak, aniden yapılmamış ve belli bir periyoda yayılmıştır. Ancak bu durum "CHP elitleri'nin kendi tasavvur ettikleri toplumsal ve siyasal düzeni dikey (yukarıdan aşağıya) bir biçimde inşa ettikleri gerçeğini değiştirmez. Sonuç olarak söz konusu dönemde CHP'nin, halkın görüşlerini yansıtan "popülist" politikaları değil, "modern ulus devletin" gerektirdiği devrimci reformları hayata geçirdiği ifade edilebilir.

4 Altı okun temsil ettiği ilkeler Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, İnkılapçılık ve Laiklik'tir.

uzlaşmayı düşünmemişler ve halkı laik eğitim yoluyla ikna etmeyi amaçlamışlardır (Tunçay, 2009: 96).

Türkiye'nin 1945 yılında çok partili hayata geçmesi ve bu tarihten yalnızca beş yıl sonra iktidarın seçim yoluyla el değiştirmesi, CHP'nin zorunlu olarak popülist bir rotaya girmesini sağlayan en önemli nedenlerden biri olmuştur. Özellikle demokrasiye geçişten sonra laiklik konusundaki katı politik tutumu sürdürmek Parti açısından giderek zorlaşmıştır. Örneğin 14 Mayıs 1950 seçimlerinin hemen ardından gerçekleştirilen kongrelerde ezanın Arapça okunmasına karşı çıkmanın yanlış olduğu sıklıkla dile getirilmiştir (Erdem, 2009: 449). 1960'larda benimsenen *ortanın solu* söylemi de iktidara gelmek için halkın oyuna ihtiyaç duyan CHP'nin siyasi spektrumda kendi yerini ve kitlesini sağlamlaştırma arayışı olarak görülebilir. Ancak Parti'nin Cumhuriyet rejiminin ve kazanımlarının koruyucusu olma misyonu, onun genellikle müesses nizamın organik bir unsuru olarak görülmesine neden olmuştur. Örneğin Mazıcı'ya göre 27 Mayıs 1960 askeri darbesine giden süreçte hürriyete ve kardeş kavgasına son vermeye vurgu yapan üniversiteler, basın ve ordu büyük ölçüde CHP etkisi altındadır (Mazıcı, 2009: 567). Kuşkusuz iktidardaki Demokrat Parti'nin özellikle basın özgürlüğü, muhalefete karşı hoşgörü ve anayasaya bağlılık konusunda baskıcı bir rotaya girmesi, o dönem Türkiye'deki kentli/seküler kesimi iktidara karşı konsolide ederek toplumun bir bölümünde CHP'yi de aşan bir mobilizasyon yaratmıştır. Ancak tek parti döneminde ülkeyi 27 yıl boyunca yöneten CHP'nin siyasi düzlemdeki seçkin konumunu bırakarak muhalefet partisi olmaya alışamadığını da belirtmek gerekir (Mazıcı, 2009: 568).

1970'lerden başlayarak elitist çizgisinden uzaklaşan CHP'nin, ana muhalefet partisi olduğu 2002 sonrasında devletçi ve bürokratik söylemine geri dönmesi, Parti'nin yeniden elitist olarak damgalanmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle Deniz Baykal'ın liderliği döneminde Cumhuriyet rejiminin "geleneksel hassasiyetleri" üzerinden bir siyaset geliştiren Parti, Kemalist milliyetçilik ve laiklik temelinde "merkezi" temsil eden bir politik tarzı benimsemiştir. Rejim tartışmalarının gündemde olduğu bu dönemde İslamcı kökenli AK Parti'ye şüpheyle yaklaşan CHP, genellikle ordu ve yargı gibi yerleşik aktörlerle paralel hareket etmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimine bağlı olarak yaşanan ve ardından AK Parti'ye kapatma davası açılmasıyla sonuçlanan süreçte Türk siyasetinde en çok kullanılan kavramlardan biri *vesayet* olmuştur. Nitekim bu süreçte ordu, yargı ve CHP'nin de içinde olduğu bazı siyasi partiler dindar kimliği ve eşinin başörtülü olmasından dolayı AK Parti'nin Cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül'ün bu makama seçilmesine karşı çıkmışlardır. Bu bağlamda laikliği savunmak ve Gül'ün cumhurbaşkanlığına karşı çıkmak için düzenlenen

Cumhuriyet Mitingleri, Genel Kurmayın internet sitesinden yayınlanan ve e-muhtıra olarak anılan bildiri; yine aynı süreçte Anayasa Mahkemesinin aldığı 367 kararı, başörtüsüne serbestlik getiren ve mecliste 411 oyla kabul edilen Anayasa değişikliğinin Anayasanın laiklik ilkesine aykırı bulunarak iptal edilmesi, üniversitelerde başörtüsü/türban serbestliğinin başkalarının özgürlüğüne aykırı olduğunun öne sürülmesi ve bu yönde mahkeme kararları çıkarılması (Güzel, 2018: 145-146) ve sürecin sonunda dönemin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya'nın laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği iddiasıyla AK Parti'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesinde dava açması yine "elit-halk dikotomisi"ni gündeme getirmiştir.⁵ CHP cumhurbaşkanlığı oylamasını Anayasa Mahkemesine götürmüş ve Gül'ün seçilememesini sağlayan başat aktörlerden biri olmuştur. Bu durum AK Parti'nin CHP'yi devlet seçkinlerini temsil eden, elitist, bürokratik ve "halkın değerlerine yabancı" bir parti olarak damgalamasını kolaylaştırmıştır. Söylem üstünlüğünü elde eden iktidar, popülizm zemininde büyük bir avantaj elde etmiş ve "askeri vesayet" in de zayıflamasıyla hegemonik gücünü tahkim etmiştir.

CHP ve Popülizm

CHP genellikle siyasi rakipleri tarafından istikrarlı bir biçimde statükonun savunucusu olarak görülmüştür. Şüphesiz Türk siyasal hayatına bakıldığında bu iddianın gerçekliği yansıtan bir boyutu olduğu söylenebilir. CHP tarihsel misyonu gereği tek parti iktidarından bu yana laikliği ve Cumhuriyet rejimini koruma refleksiyle hareket etmiştir. Ancak söz konusu Parti'nin da-ima elitist ve statüko yanlısı bir çizgide olmadığı da belirtilmelidir. Nitekim 1960'lar ve 1970'ler Parti'nin "rejimin bekçisi" niteliğinden sıyrılıp daha çok sol popülizm olarak adlandırılabilir bir siyaset izlediği dönemdir. 1960'lı yıllarda dönemin CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit *ortanın solu* söylemiyle partiyi elitist çizgiden halkçı çizgiye taşımayı başarmıştır. Parti lideri İsmet

5 Genel Kurmayın internet sitesinde yayınlanan ve 27 Nisan e-muhtırası olarak anılan bildiri "Türkiye Cumhuriyeti devletinin başta laiklik olmak üzere temel değerlerinin aşındırılması için bitmez tükenmez bir gayret gösterildiği, hatta milli bayramlara alternatif kutlamalar yapıldığı" belirtilmiştir (BBC, 2019). Bu ifadeler Türk kamuoyunda hükümete karşı bir muhtıra olarak değerlendirilmiştir. 27 Nisan 2007 tarihi aynı zamanda Meclis'te gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunun yapıldığı tarihtir. Anayasa Mahkemesinin aldığı "367 kararı" ise Gül'ün cumhurbaşkanlığına yargısal bir engel getirmeyi amaçlamıştır. O dönem Anayasanın 102. maddesine göre Cumhurbaşkanı seçilebilmek için ilk iki turda nitelikli çoğunluk olan 367 oy, sonraki iki turda ise salt çoğunluk olan 276 oy yeterliydi. Ancak Yargıtay Onursal Başkanı Sabih Kanadoğlu, Anayasa'da belirtilen 367'nin yalnızca karar yeter sayısı değil aynı zamanda toplantı yeter sayısı olduğu tezini ortaya atmıştır (Anadolu Ajansı, 2021). Yani Kanadoğlu, oylamalara en az 367 milletvekilinin katılmaması durumunda sonucun geçersiz olacağını iddia etmiştir. Oylamalar sona erdiğinde CHP seçimleri "367 iddiası" üzerinden Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Anayasa Mahkemesi 1 Mayıs'ta verdiği kararla, 367 iddiasını kabul ederek yapılan birinci tur oylamayı iptal etmiş ve sonraki süreçte 367 milletvekili sayısına ulaşamaması nedeniyle 11. Cumhurbaşkanı seçilememiştir.

İnönü'nün de desteklediği bu söylem geleneksel devletçi söylemin aksine sosyal demokrat idealleri ön plana çıkararak toplumda yükselen eşitlikçi taleplere karşılık vermeyi amaçlar (Boyraz, 2020: 35). CHP'nin sol popülist siyasetinin ana dinamiklerinden biri kuşkusuz Türkiye'nin 1960'lardaki sosyo-politik ve sosyo-ekonomik konjonktürüdür. Nitekim 1961 Anayasasının işçilere sendikalaşma ve toplu pazarlık gibi hukuki haklar tanınması ve sanayileşmeyle birlikte köyden büyük kentlere akan kitlesel göç, işçi sınıfına yönelik kapsayıcı bir politikayı zorunlu kılmış ve sol popülizmi "işlevsel" hale getirmiştir. Böylece CHP, halkı toplumsal sınıflardan yalıtık bir biçimde yekpare bir "millet" olarak gören cumhuriyetçilikten, alt tabakaya yönelik siyaset geliştiren daha demokratik bir cumhuriyetçiliğe geçiş yapmıştır.

Bülent Ecevit'in 1972'de Parti lideri seçilmesiyle birlikte CHP'nin izlediği sol popülist siyaset ivmelenerek devam etmiştir. Onun gösterişsiz giyim tarzı, sade yaşamı ve servetten yoksun oluşu *Halkçı Ecevit* imgesinin oluşmasını sağlamıştır (Bora, 2006; Erdoğan, 2008: 267). Ecevit'in imajı, popülist liderlerin sıradanlığı ve halka benzeyen yaşam tarzıyla kitleler nezdindeki sempatisini artırması bağlamında çarpıcı bir örnektir. Öte yandan Ecevit, ortanın solu şiarıyla paralel olarak mitinglerinde ve siyasi demeçlerinde "toprak işleyen, su kullananın" sloganını vurgulayarak kırsal kalkınmayı imleyen; bunun yanında toplumun alt sınıflarında coşku ve umut yaratmaya matuf bir siyasi üslup geliştirmiştir. Nitekim Ecevit, halk ve elitler arasındaki çelişkiyi dönemin politik atmosferinin de etkisiyle sınıfsal bir çerçevede açıklamıştır. Ona göre halk kimseyi sömürmeden kendi emeğiyle geçinen, yönetimde söz sahibi olamayan işçi, köylü, memur, esnaf ve zanaatkârlardır. Halktan olmayanlar ise kendilerini imtiyazlı gören, emeğin artı değerinden eşitsiz pay alan ve yönetimde aşırı ağırlığı olan tefeciler, büyük toprak sahipleri, tekelci sermaye ve diğer "üretken olmayan" kesimlerden oluşur (aktaran Erdoğan, 2008: 265-266). Sonuçta Ecevit CHP'si "statükonun koruyucusu" misyonunu devam ettirmek yerine, gelir adaletsizliği ve sınıflar arasındaki derin eşitsizliğe odaklanan bir söylem ve politikayı benimsemiştir.

Ecevit'in sol popülizmi her ne kadar CHP'yi bürokratik elitist çizgiden uzaklaştırsa da Parti Kemalist söylem ve pratiklere daima sahip çıkmıştır. Ancak Ecevit bu söylem ve pratiklerin daha demokratik ve halkçı bir versiyonunu oluşturmuştur. Bunu yaparken bürokratik seçkinciliği ve tepeden inmeciliği eleştirmiştir. Bu doğrultuda halka inanmak, güvenmek ve saygı duymak gerektiğini belirtmiş ve Atatürk gibi halkla özdeşleşmeye çalışmak gerektiğini savunmuştur (2008: 267-268). Ecevit, Bora'nın ifadeleriyle "*vesayetçi ve otoriter Cumhuriyetçilik söylemine yaptığı popülizm aşısıyla, 'avam'ı hesaba katan, ona hitap eden demokratik cumhuriyetçiliğe yönelmiştir*" (2006). Bununla

birlikte onun sol popülizmi, Marksizm'in "aşırılıklarını" törpüleyen bir işlevi de yerine getirmiştir. Örneğin Ecevit'in "sosyal demokrasi" kavramı yerine "demokratik sol" kavramını kullanması, kendisini Marksizm'den ayırıştırma çabası ile ilgilidir. Ona göre CHP'nin yeni siyasal çizgisi Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin aksine Marksizm'den kaynaklanmamaktadır (2008: 269). "Demokratik sol" söylemi, radikal solun güçlü olduğu 1970'lerde eşitlikçi taleplere karşılık vererek belki de radikalleşme potansiyeli olan kitleleri yumuşatma işlevini yerine getirmiştir.

CHP'nin ikinci popülist uğrağı 2010'da başlayan ve günümüzde de devam eden dönemdir.⁶ Bu dönemde Parti, katı laik/milliyetçi siyasetini nispeten yumuşatmış ve toplum içindeki farklılıklara daha hoşgörülü bir perspektifle yaklaşmaya başlamıştır. Bu rota değişikliğini mümkün kılan iki temel değişkenden bahsedilebilir. CHP'deki söylem farklılığı öncelikle lider değişimiyle ilişkilendirilebilir. 2010 yılında Deniz Baykal'ın yerine Genel Başkanlığa gelen Kemal Kılıçdaroğlu, aynı zamanda bir paradigma değişiminin habercisi olmuştur. Baykal CHP'nin altı okunda temsil edilen Atatürk ilkelerini koruma misyonuyla hareket ederken, Kılıçdaroğlu ise halkın değerleriyle çelişmeyen, değişen toplum yapısına uygun ve iktidarı hedefleyen daha pragmatist bir siyaset anlayışını temsil etmektedir (Şen ve Altın, 2019: 456). İkinci önemli neden ise bürokratik elitlerin ve askeri vesayetin gücünü yitirmesidir. Bir zamanlar ordunun ultimatomları ve yargı bürokrasisinin ideolojik konumlanışı üzerinden Meclis'teki gücünün ötesinde bir etkiye sahip olan CHP, müesses nizamın "el değiştirmesi" ile birlikte bu etkisini kaybetmiş ve daha demokratik bir yola girmiştir. Nitekim Türkiye'de muhafazakar seçkinler eski seçkinlerin yerini almış (Yılmaz, 2009: 130) ve merkez ile çevrenin yer değiştirdiği yeni bir politik manzara ortaya çıkmıştır. İktidarın medyayı da kontrol altına alan hegemonik gücü hesaba katıldığında CHP'nin elitizmden popülizme yönelen politika değişikliğinin somut nedenleri daha net bir biçimde anlaşılabilir.

CHP'nin seçimlerde sürekli "mağlup olması"nın ve iktidara gelememesinin en önemli nedenlerinden biri yukarıda da belirtildiği gibi sağ kanadın söylem üstünlüğüdür. Parti'nin halkın değerlerine yabancı olduğu ve dini özgürlükleri bastırmak istediği iddiası muhafazakar kitlelerde her zaman karşılık bulmuştur. Dolayısıyla CHP'nin öncelikle bu imajından kurtulmak istediği iddia edilebilir. Bu bağlamda uzun bir süre Türkiye'deki dini özgürlüklerin ve rejim tartışmalarının sembolü haline gelen başörtüsü meselesinde

6 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra kapatılan CHP'nin oylarına talip olan ve onun yokluğunun yarattığı boşluğu doldurmaya çalışan Sosyal demokrat Halkçı Parti (SHP) de sol popülist politikaları sürdürmüştür. Ancak bu partinin CHP'nin kurumsal kimliğini birebir yansıttığı iddia edilemez. Dolayısıyla SHP döneminde izlenen popülist politikalar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Kılıçdaroğlu'nun ortaya koyduğu uzlaşmacı; hatta sorgulayıcı tutum dikkate değerdir. Kılıçdaroğlu, CHP'nin geçmişte başörtüsünü Türkiye'nin en önemli sorunu haline getirerek hata yaptığını dile getirmiştir (Habertürk, 2022). Gerçekten de CHP'nin başörtüsü konusundaki katı tutumunu değiştirmesi, bu konunun zamanla gündemden düşmesini ve bir toplumsal sorun olmaktan çıkmasını kolaylaştırmıştır. Parti'nin genel olarak muhafazakâr kesime açılması ve onların desteğini istemesi de dini özgürlükler konusunda popülist bir politika izlemesini zorunlu kılmıştır. Kılıçdaroğlu, bir gazetenin yazarlarıyla bir araya geldiği bir toplantıda CHP'ye mesafeli olan muhafazakar kesimlerle düzenli olarak toplantı yaptıklarını söylemiş ve şu ifadeleri dile getirmiştir:

“Bazen kendilerine takılıyorum; siz kendinize muhafazakâr diyorsunuz ama muhafazakâr değilsiniz. Asıl muhafazakâr bizdik, yıllar yılı değişmemek için direndik’ diyorum” (t24, 2020).

Kılıçdaroğlu'nun bu ifadeleri, CHP'nin dini semboller ve muhafazakâr yaşam tarzı karşısında aldığı ideolojik tutumdan dolayı “pişmanlık” belirten açık bir özeleştiri olarak yorumlanabilir. Ana muhalefet partisi liderinin yakın zamanda ortaya attığı “helalleşme” söylemini de CHP'nin geçmişte toplum içindeki farklı yaşam tarzlarına ya da etnik, kültürel, dini farklılıklara karşı reaktif tavrının bir eleştirisi olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim Kılıçdaroğlu geçmişte partisinin hatalar yaptığını, artık ülkede sevginin kazanması gerektiğini ve helalleşme yolculuğuna çıkma kararı aldığını ifade etmiştir (Gazete Duvar, 2021). CHP liderinin helalleşmek istediği toplum kesimlerinin içinde dindarlar, Kürtler, Aleviler, Romanlar ve gayrimüslim azınlıklar gibi gruplar da vardır.⁷ Kılıçdaroğlu'nun bu söylemi, CHP'nin yalnızca seküler/ulusalcı oylarla yetinmek yerine; mesafeli olduğu toplum kesimleriyle “barışarak” seçmen profilini genişletmeyi hedefleyen bir politik hamle olarak değerlendirilebilir.

Laiklik konusunda geleneksel duruşunu değiştiren CHP, sosyal yardımlara yönelik söylem ve politikasını da popülizmin bir gereği olarak yeniden kurmuştur. Parti Baykal döneminde, iktidarın yaptığı sosyal yardımların toplumda bir “sadaka kültürü” oluşturduğunu ve özellikle dar gelirli kesimin bu yardımlar dolayısıyla AK Parti'ye minnet duyarak oylarını bu partiye verdiğini savunmuştur (Özkök, 2007). Bu söylemin alt sınıflarda bir rahatsızlık yarattığı, onların CHP'ye yönelme ihtimalini azalttığı ve CHP'nin her zaman olduğu gibi siyasi rakipleri tarafından seçkincilikle suçlanmasını kolaylaştırdığı iddia edilebilir. Kılıçdaroğlu ise toplumsal refahın daha adaletli bölüştürülmesi ve sosyal yardımların artırılması gerektiğinin altını çizerek CHP'nin nispeten az

7 Kılıçdaroğlu'nun helalleşmeyi teklif ettiği toplum kesimlerinin tamamını görmek için bkz. <https://www.gazeteduvar.com.tr/helallesme-cagrisi-kurtlerde-nasil-karsilik-buldu-haber-1542240>

oy aldığı alt gelir gruplarına yönelik söylem ve politikasını dönüştürmüştür. Ana muhalefet partisinin, toplumun en yoksul kesimlerine doğrudan maaş verilmesini öneren *Aile Sigortası* projesi, alt sınıflara yönelik önemli vaatlerden biri olmuştur. CHP bu proje ile birlikte sosyal desteklerin aylık ücret şeklinde doğrudan kadınların banka hesaplarına yatırılacağını ve böylece bu desteklerin bir vatandaşlık hakkına dönüşeceğini vurgulamıştır (CHP, 2011). Parti böylece nispeten az oy aldığı yoksullardan daha fazla destek almaya yönelik önemli bir politika ve söylem geliştirmiştir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde CHP'nin elit damgasından kurtulmak istediği ve yoksullarla sosyal politikalar üzerinden güçlü bir bağ yaratmaya çalıştığı ifade edilebilir.

CHP'nin elitizmden popülizme doğru dönüşümünü simgeleyen en önemli siyasi figürlerden biri kuşkusuz Parti'nin 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı için aday gösterdiği Muharrem İnce'dir. Onun seçim kampanyasındaki siyasi söylemi ve imajı, CHP'nin seçkin bürokratik tarzından uzak ve bütünüyle "halka benzeyen" bir profil oluşturmayı amaçlamıştır. İnce'nin miting platformunda bisiklet sürmesi ve zeybek oynaması, marketten eşiyile birlikte alışveriş yapması, traktör kullanması, saman balyalaması vb. performanslar; popülist liderin "sıradanlığını" imleyen siyasal aktivitelerdir. İnce ayrıca elit-halk çelişkisi bağlamında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı sarayda yaşayan bir "beyaz Türk" olarak nitelendirmiş, kendisinin ise "gariban" ve "Türkiye'nin zencisi" olduğunu ifade etmiştir (Cumhuriyet, 2018). Ancak İnce'nin CHP için yeni sayılabilecek bu siyasi tarzı, onun Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanması için yeterli olmamıştır.

CHP'nin Aradığı Popülist Lider Ekrem İmamoğlu mu?

CHP elitizmden popülizme yönelen paradigma değişiminin sağladığı yükselişi net bir biçimde 2019 yerel seçimlerinde yaşamıştır. Bu seçimlerde yıllardır AK Parti'nin elinde olan Türkiye'nin iki büyük kentinin belediye başkanlıklarını kazanan Parti, kronikleşen ve muhalif kesimlerde yılginlığa neden olan seçim başarısızlıklarının ardından nihayet özgüvenini tazeleyebilecek somut bir başarı elde etmiştir. Ana muhalefet partisi bu seçimlere kadar Türkiye'de çok fazla tanınmayan Ekrem İmamoğlu'nu İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adayı olarak göstermiştir. İmamoğlu, kentli/seküler ama aynı zamanda muhafazakar değerlerle barışık (hatta bu değerleri nispeten içselleştirmiş) profili, halkla iletişim kurma konusundaki yeteneği ve Atatürkçü/Cumhuriyetçi söylem ile dini sembolizmi "dengeli" şekilde bir arada kullanabilme kapasitesi sayesinde yaklaşık yirmi beş yıldır İslamcı siyaseti takip eden partilerin yönettiği İstanbul'un yeni belediye başkanı olmayı başarabilmiştir.

İmamoğlu'nun siyasi profilini popülizm bağlamında ele almadan önce Türkiye'deki seçim yasasının başkanlık sistemine uygun olarak partilerin birbirleriyle ittifak kurmasına imkan tanıyacak biçimde değiştirildiği belirtilmelidir. Bu değişiklik sonrasında siyasi partiler ilk kez 2018 milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ittifak kurarak girme şansını yakalamıştır. Nihayetinde iktidar için yarışan iki büyük "koalisyon"dan söz edilebilir. Bunlardan ilki halihazırda iktidar bloğunu oluşturan AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) yer aldığı Cumhur İttifakı'dır.⁸ Bunun karşısındaki ittifak ise merkez solu temsil eden CHP, milliyetçi köklerine rağmen ılımlı ve merkez sağa yaklaşan bir siyaset izleyen İyi Parti (İYİP), İslamcı Saadet Partisi (SP) ve doğrudan merkez sağı temsil eden Demokrat Parti'nin (DP) oluşturduğu Millet İttifakı'dır. 2019 yerel seçimlerinde ise resmi olarak İstanbul'da CHP ve İYİP'in ittifakını görüyoruz. Ancak Mart'ta yapılan seçimde ağırlıklı olarak kendi adaylarını destekleyen SP seçmenlerinin Haziran seçiminde İmamoğlu lehine oy kullandığını ifade etmek mümkündür (Konda, 2019). Bununla birlikte resmi olarak her iki ittifakta yer almasa da 2019 yerel seçimlerinde İstanbul'un da dahil olduğu bazı şehirlerde belediye başkanlığı için aday çıkarmayarak dolaylı bir biçimde Millet İttifakı'nı destekleyen Halkların Demokratik Partisi (HDP), 2019 yerel seçimlerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Dolayısıyla İmamoğlu'nun seçim başarısında, birbirinden farklı siyasi ideolojilere sahip olan ve normal şartlarda yan yana gelmesi çok mümkün görünmeyen bu partilerin "kırılgan koalisyonu"nun etkisi çok önemlidir.⁹

İmamoğlu'nun kısmi başarısını açık bir zafere dönüştüren ana etkenlerden biri ise kuşkusuz 31 Mart 2019 tarihinde yapılan İstanbul seçimlerinin muhalif kamuoyu tarafından adil bulunmayan gerekçelerle iptal edilmesi ve daha sonra tekrarlanmasıdır. İmamoğlu ilk seçimde rakibi Binali Yıldırım'dan yalnızca 13.729 oy fazla alırken; 23 Haziran 2019 tarihinde tekrarlanan seçimde fark 806.014 oya çıkmıştır (YSK, 2019). Seçimlerin tekrarlanması, birbirinden son derece farklı siyasal çizgilerde olan muhalif seçmenin çok daha güçlü bir şekilde İmamoğlu'nu desteklemesini sağlamıştır. Bu bağlamda 31 Mart'taki İstanbul seçimlerinde konsolide olan muhalif bloğun, bu konsolidasyonu tekrarlanan 23 Haziran seçimlerinde güçlendirerek sürdürdüğü söylenebilir (Konda, 2019: 62). Ancak İmamoğlu'nun seçim iptali sürecinde ortaya koyduğu siyasi tarzın da krizin muhalefet adına "fırsata çevrilmesini"

8 Cumhur İttifakı'na daha sonra Büyük Birlik Partisi de dahil olmuştur.

9 İktidar, Millet İttifakı'na yönelik HDP desteğini ön plana çıkararak bu "kırılgan koalisyonu" kimi zaman zora sokan bir siyasi söylem ortaya koymaktadır. Örneğin AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Mahir Ünal Millet İttifakı'nı "benzemezler ittifakı" olarak tanımlarken, milliyetçi tabana dayanan İYİP ve İslamcı tabana dayanan SP'nin, CHP ve HDP ile bir arada olmasını "genetik uyumsuzluk" olarak nitelendirmiştir (Hürriyet, 2021).

ve iki aday arasındaki oy farkının açılmasını sağladığını iddia etmek mümkündür. Örneğin İmamoğlu'nun 31 Mart seçimleri sonrası AK Parti'nin resmi itirazı dolayısıyla seçimi kazanıp kazanmadığı netleşmemişken Anıtkabir'i ziyaret ederek çelenk bırakması ve buradaki özel defteri imzalararken "İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı" unvanını kullanması (Sputnik, 2019a), bu itiraz sürecini tanımadığını gösteren bir politik eylemdir. Bu eylem aynı zamanda seçim sürecinde hem muhafazakar seçmen, hem de Kürt seçmenle yakınlaşan İmamoğlu'nun seküler/Kemalist seçmene yönelik yaptığı önemli bir jesttir ve onların hassasiyetlerini de dikkate aldığını göstermiştir. Seçmen profilini oldukça genişletmeyi hedefleyen bu siyaset tarzını İmamoğlu'nun şu sözleri özetlemektedir: "Yıkın bütün önyargıları, herkesi kucaklamaya geldik" (Sputnik, 2019b).

İmamoğlu'nun siyaset sahnesine çıktığından beri AK Parti karşısında "alternatif bir popülist siyaset" izlediğine dair iki argüman ortaya koyulabilir. Bunlardan birincisi İmamoğlu'nun "herkesi kucaklayan"¹⁰ siyaset tarzının, CHP'nin geleneksel seçmen profilini aşarak toplumun her kesiminden insana hitap etmeyi hedeflemesidir. Bu bağlamda İmamoğlu, izlediği popülist siyasetle ana muhalefet partisinin yalnızca kentli seçkinlere hitap ettiğini ve halkın değerlerine yabancı olduğunu iddia eden hegemonik söylemin gücünü zayıflatmaya çalışmıştır. CHP'yi elitist olarak kodlayan bu söylem, AK Parti'nin uzun soluklu iktidarındaki en büyük avantajlarından biriydi. İktidar partisi, siyasi anlatısını "Kemalist elitler" in oluşturduğu kurulu düzene karşı inşa ediyordu ve tüm adaletsizliklerin müsebbibinin söz konusu elitler olduğunu söylüyordu (Yanık, 2018). Dolayısıyla İmamoğlu'nun seçim sürecinde ortaya koyduğu imajı, benlik sunumu, beden dili vb. performanslar, onun halkla özdeş olduğunu ima eden bir "siyasal tarz" (Moffitt'in popülizm tanımını hatırlayalım) ortaya koymuş ve "elitist CHP" söyleminin olumsuz etkisini azaltmıştır.

İkinci argüman ise İmamoğlu'nun popülizmin ayrılmaz parçası olan elit-halk dikotomisi üzerinden bir siyaset izlemesidir. 2019 yerel seçimleri sürecinde muhafazakar elitleri (özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı) doğrudan karşısına almayan İmamoğlu, hayata geçirmek istediği bazı projelere hükümet tarafından onay verilmediğini ya da çeşitli zorluklar çıkarıldığını söyleyerek

10 F. Michael Wuthrich ve Melvyn Ingleby, İmamoğlu'nun seçim başarısını ele aldıkları makalelerinde her toplum kesiminden seçmeni kucaklayan bu yaklaşımı "radikal sevgi" politikası olarak tanımlamışlardır (Wuthrich ve Ingleby, 2020). Ancak bu yaklaşımın normatif olduğu ve pragmatik boyutları göz ardı ettiği iddia edilebilir. İmamoğlu'nun izlediği siyaset her ne kadar kutuplaştırıcı ve sert söylemlere dayanmasa da CHP'nin elitist imajından kurtulmaya çalışıyor ve AK Partili elitler karşısında halkı temsil ettiğini ima ediyor. Bu yönüyle sert bir popülist siyaset izleyen iktidar karşısında, "alternatif bir popülist tarz" geliştiriyor.

İstanbul halkının hizmet almasının siyasi gerekçelerle engellendiğinin altını çizmiş ve seçim sonrası süreçte siyasetini bu diskur üzerine kurmuştur. Bununla birlikte muhalif kesim ve iktidar arasında büyük bir kutuplaşma yaratan “Kanal İstanbul Projesi” de İmamoğlu'nun elitler-halk mücadelesi zeminine çekerek tartıştığı bir konu başlığıdır. İBB Başkanının halkı imleyen “16 milyon İstanbullu” söylemi ve kendisinin bu 16 milyon insanın temsilcisi olduğunu hatırlatması, şahsı adına değil halk adına konuştuğunu vurgulamayı amaçlar. Sonuç olarak İmamoğlu'nun; geleneksel sağ, muhafazakar ve İslamcı siyasetin CHP ve Kemalizm'i seçkinlerin temsilcisi olarak kodlayan söylemini tersine çevirme eğilimi gösterdiğini ifade etmek mümkündür.

Tüm bunlara karşın İmamoğlu'nun son dönemde eski güçlü pozisyonunu koruyamadığı ve muhalefetin potansiyel cumhurbaşkanı adayları arasındaki avantajlı konumunu yitirdiğine dair iddiaların da altı çizilmelidir. İlk olarak bazı anketlere göre İmamoğlu olası cumhurbaşkanı adayları arasında Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş'ın gerisine düşmüştür (Diken, 2022a; Gazete Duvar, 2022). Bu bağlamda İmamoğlu'nun siyasi iletişim stratejisi ve bazı eylemleri açısından ortaya koyduğu birtakım “hataların” onun popülerliğini azalttığına yönelik görüşler mevcuttur. Alphan Telek'e göre İBB Başkanının cumhurbaşkanlığı hedefine fazla odaklanıp İstanbul'u geri plana ittiği algısı ve yaşadığı iletişim kazaları sonucunda süreci yönetememesi, ona olan desteği azaltmıştır (Telek, 2022). Gazeteci Kemal Öztürk ise İmamoğlu'nun siyasete ağırlık verdikçe seçmenin ilgisini kaybettiğini iddia etmiştir (Öztürk, 2022).

İBB Başkanının İstanbul'da yaşanan yoğun yağışın yarattığı su baskınları sırasında Bodrum'daki tatilini devam ettirmesi, Elazığ depremi sonrası deprem bölgesini ziyaretinin hemen ardından kayak tatili için Palandöken'e gitmesi ve İstanbul'da yaşamı geçici olarak felç eden kar yağışı sırasında İngiliz Büyükelçisiyle yemek yemesi, onun popülist söyleminin gücünü azaltan “stratejik hatalar” olarak yorumlanabilir. İmamoğlu'nun söz konusu adımları muhalif medya tarafından dahi eleştirilmiştir. Örneğin muhalif medyanın en önde gelen figürlerinden biri olan Yılmaz Özdil, Sözcü gazetesindeki köşesinde İmamoğlu'nun deprem bölgesinden ayrılarak tatil için Erzurum'a gitmesinin doğru olmadığını ve hassas günlerde tatile gidilmemesi gerektiğini belirtmiştir (Özdil, 2020). İBB Başkanının İstanbul'daki sel felaketi sırasında Bodrum'da bulunması ise Fox TV Ana Haber'de eleştiri konusu yapılmıştır (Serbestiyet, 2022).

Muhalif kamuoyunun önemli bir kısmının İmamoğlu'nu en çok eleştirdiği siyasi adım ise Mayıs 2022'de çıktığı Karadeniz turu ve bu tura bazı

gazetecileri¹¹ de dahil ederek onlarla aynı karede yer alan bir fotoğraf vermesi olmuştur. Söz konusu fotoğraf karesi sonrasında daha çok kendi destekçileri tarafından eleştirilen İmamoğlu, 2019 yerel seçimleri sürecinde ortaya koyduğu itidalli, kucaklayıcı ve kapsayıcı siyasi tarzının aksine kendisine yöneltilen eleştirilere karşı sert bir siyasi üslupla cevap vermiştir.¹² Siyasal iletişimci İbrahim Uslu'ya göre İmamoğlu'nun Karadeniz turuna üç açıdan yaklaşmak gerekir. Birincisi bir belediye başkanının böyle bir geziye çıkması gerekçelendirilmediği takdirde söz konusu gezinin cumhurbaşkanlığı adaylığı niyeti ile bağdaştırılmasının kaçınılmaz olmasıdır. Uslu'ya göre ikinci mesele, İmamoğlu'na oy veren seçmen tabanının büyük çoğunluğunun mesafeli olduğu gazetecilerin geziye davet edilmesidir. Konuyla ilgili üçüncü mesele ise İmamoğlu'nun eleştirilere yönelik verdiği cevabın tartışmayı yatıştırmak yerine iyice büyütmesidir (Uslu, 2022).

Yukarıda belirtilen “siyasal iletişim krizleri” değerlendirildiğinde bu krizlerin İmamoğlu'nun siyasetteki eski avantajlı konumunu “sarstığı” iddia edilebilir. Ancak İBB Başkanının çeşitli kamuoyu yoklamalarına göre olası cumhurbaşkanı adayları arasında halen yüksek bir oy potansiyelinin olduğu göz önüne alındığında onun halen potansiyel bir lider adayı olduğunu savunmak da mümkündür.

İmamoğlu'nun Halkla İletişimi ve “Elitist” İmajdan Uzaklaşma Çabası

İmamoğlu'nun Wuthrich ve Ingleby tarafından “radikal sevgi” olarak tarif edilen seçim stratejisi (2020), toplumun tüm kesimlerini kendi safına davet eden; özellikle AK Parti'nin geleneksel muhafazakâr seçmenine sempatiyle yaklaşan ve onları ötekileştirmeyen bir siyasi tarza karşılık gelir. Bu tarz, esasında CHP'nin katı laik ve seçkin imajını dönüştürmeye yönelik bir vizyona sahiptir. İmamoğlu'nun seçim kampanyası sırasında AK Parti seçmeniyle kurduğu yakınlık, sosyo-kültürel ve ideolojik olarak CHP'ye uzak olan seçmendeki sert tutumu yumuşattı. Kutuplaşmayı azaltan bu perspektif, İmamoğlu'nun kategorik olarak CHP'ye karşıt olan seçmenin sempatisini kazanmasını mümkün hale getirdi. 2019 yerel seçimleri sürecinde çokça paylaşılan bir videoda İmamoğlu'nun Erdoğan yanlısı yaşlı bir kadınla gerçekleştirdiği diyalog bu bağlamda açıklayıcı bir örnek olabilir. Pazar yerinde

11 İmamoğlu'nun Nagehan Alçı, Ertuğrul Özkök, Akif Beki ve Hande Fırat'ı (Hande Fırat geziye katılmamıştır) Karadeniz turuna davet etmesi ve söz konusu gazetecilerle aynı fotoğraf karesinde yer alması sosyal medyada yoğun şekilde eleştirilmiştir (Diken, 2022b).

12 İmamoğlu, Karadeniz turuna davet ettiği gazeteciler için yöneltilen eleştirilere “Bu kardeşiniz için vız gelir tıns gider. Hiç umurumda değil,” diyerek tepki göstermiştir (Euronews, 2022).

geçen diyalogda yaşlı kadın İmamoğlu ile sıcak ve samimi bir sohbet gerçekleştiriyor. Ancak İmamoğlu'nun AK Parti'den olmadığını öğrenince ona oy vermeyeceğini söylüyor. Buna karşın İmamoğlu "hem senin, hem de onun (Erdoğan'ın) oyunu alacağım" (Zeyrek, 2019) diyerek esprili bir yanıt veriyor ve etraftaki kalabalık gülüyor. Söz konusu video vatandaşların Erdoğan sevgisinden vazgeçmeden de İmamoğlu'na oy verebilecekleri mesajını iletmesi bağlamında önemlidir (Demiralp ve Balta, 2021: 12). Bu çerçevede muhafazakar kesimin İmamoğlu'nu kategorik olarak dışlamadığını söylemek mümkündür. Nitekim Konda'nın hazırladığı "23 Haziran 2019 Sandık Analizleri ve Seçmen Profilleri" adlı raporda İmamoğlu'nun kendisini muhafazakar olarak tanımlayan seçmenlerden aldığı oy oranını ilk seçimle kıyaslandığında artırdığı ifade edilmektedir (Konda, 2019: 50).

İmamoğlu'nun muhafazakâr seçmenle kolaylıkla iletişime geçebilmesini, yetiştiği sosyo-kültürel ortamla ve geleneksel muhafazakar olarak nitelendirilebilecek ailevi kökleriyle de ilişkilendirmek mümkündür. İBB Başkanının geleneksel Karadenizli bir ailede yetişmesinin "karşı mahallenin" davranış kodlarını bilmesini ve onlarla empati yapmasını mümkün hale getirdiği iddia edilebilir. Kentli ve modern kimliği ile geleneksel kimliğini dengeli bir biçimde sunulamayı başaran İmamoğlu, farklı kültürel formasyonlardan gelen insanların ortak paydası olmayı hedeflemiştir. Taşkın'ın "*terakkiye mani olmayan mütedeyyin*" (Taşkın, 2019) olarak tarif ettiği İmamoğlu, kendisinin inançlı ve aynı zamanda Atatürkçü kimliğinin arka planını şu şekilde açıklamaktadır:

"...Ben cumhuriyetin değerlerine inanan, İstiklal gazisi bir dedenin torunu olarak Atatürk sevgisiyle büyümüş, Türkiye'nin her değerini bilen, hisseden, 5-6 yaşından beri din eğitimi almış, inançlı, herkese eşit bakabilen biriyim. Evet, muhafazakâr bir aileden geliyorum ama sosyal demokrat değerlerle üniversitede tanıştım..." (Özbe, 2018).

İmamoğlu'nun, Atatürkçü ve geleneksel/muhafazakar değerlerin kendi siyasal-sosyal kimliğine içkin olduğunu vurguladığı bir başka ifadesi ise aşağıdaki gibidir:

"2011'de ruhumda olan bir şeyi söyledim. Genel başkanımı aradım, Müsaade ederseniz 10 Kasım'da partim adına Atatürk için mevlit okutmak istiyorum. "Partime ters gelir mi" dedim. "Ne demek, mutlu olurum" dedi. Partiden eleştiri oldu ama genel başkanım izin verdi. O gün bugündür bunu yapıyorum. Ne istiyorsam yapabildim CHP'de. Görüyorum ki, birçok partide istediğinizi yapamazsınız" (Özbe, 2018).

İmamoğlu'nun bu ifadelerine bakıldığında Türk siyasetinde kimi zaman birbirinin antagonisti olarak kodlanan modern ve geleneksel sembollerin/değerlerin bir aradalığına yapılan vurguyu görüyoruz. Bu söylem onun hem Cumhuriyet'in aydınlanmacı/modernleşmeci ilkelerini benimsediğini, hem de inançlı bir insan olduğunu imleyerek dindar ve seküler seçmene aynı anda hitap etmeyi hedeflemektedir. Bununla birlikte İmamoğlu'nun Atatürk'e

mevhit okutma talebini Genel Başkan'a iletteğinde çok olumlu bir yanıt aldığını söylemesinin bazı toplumsal kesimlerde CHP'nin elitist, antidemokratik, statükocu ve dine mesafeli olduğuna dair önyargıları yıkmaya matuf olduğu iddia edilebilir. "*Partiden eleştiri oldu*" ifadesi ise onun kendisini "dine mesafeli CHP'liler"den ayrıştırma çabası olarak yorumlanabilir. İmamoğlu'nun dindar yönünü görünür kılmaya yönelik ortaya koyduğu en sembolik ve belki de en "etkili" performans ise Mart 2019'da Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısı sonucunda hayatını kaybeden Müslümanlar için Eyüp Sultan Camisi'nde Kur'an okumasıdır (Demirören Haber Ajansı, 2019). Söz konusu performans onun hem geçmişte dini eğitim aldığının ve muhafazakâr bir aileden geldiğinin ispatı olmuş, hem de dindar seçmen ile CHP arasındaki mesafeyi -en azından 2019 İstanbul seçimlerinde- kapatmayı hedeflemiştir.

Muhafazakârlarla birlikte Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun da uzun süredir CHP'ye mesafeli olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Deniz Baykal'ın parti lideri olmasıyla birlikte Kürt seçmen desteğini CHP'den büyük ölçüde çekmiştir. Buna karşın söz konusu mesafe Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığıyla birlikte azalmaya başlamıştır. Nitekim Sancar'a göre CHP genel başkan değişimiyle birlikte Kürt sorununda Baykal dönemiyle kıyaslanmayacak ölçüde pozitif bir tutum benimsemiştir (Sancar, 2014). Ancak parti içindeki "geleneksel kanat" ve en önemlisi seçmen tabanındaki ulusalcı eğilim, Kılıçdaroğlu'nun Kürt politikasında dengeli bir siyaset izlemesini zorunlu kılmıştır. 2019 yerel seçimleri ise CHP'nin özellikle İstanbul'daki kaderinin HDP seçmeninin tercihine bağlı olduğu bir siyasal denklem yaratmıştır.

2019 İstanbul seçimlerinde HDP seçmeninin tayin edici rolü, İmamoğlu'nun bu seçmen kitlesine yönelik siyasal bir söylem geliştirmesini gerektiriyordu. Ayrıca onun gelecekteki siyasi projeksiyonunda Kürtlerin de dahil olduğu tüm toplumsal kesimleri temsil eden bir siyasal tarz yaratmak önemliydi. Nitekim İmamoğlu seçim öncesi HDP'den oy alacak mısınız? sorusuna karşılık en çok Kürdün yaşadığı şehrin İstanbul olduğunu ve her kesimin oyunu talep ettiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 2019). CHP'nin 2019'da resmi ittifak ortağı İYİP olduğu için seçim sath-ı mailinde Kürt seçmene yönelik söylem "itidalli" bir şekilde oluşturulmalıydı. Ancak seçim sonrasında İmamoğlu'nun Kürtlerle ilgili söylem ve eylemlerinde daha "cesur" bir siyasal izleği takip ettiğini görüyoruz. Nitekim İBB Başkanının HDP'li belediyelere kayyum atanmasına tepki göstererek Diyarbakır'a "dayanışma ziyareti"nde bulunması, İSMEK'te (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları) Kürtçe dil kursu açması, Twitter'dan yayımladığı mesajda İYİP Genel Başkanı Meral Akşener ile HDP Eř Genel Başkanı Pervin Buldan'ın adını birlikte anarak kadın siyasetçilerin Dünya Kadınlar Günü'nü kutlaması, HDP'ye açılan

kapatma davasına ilişkin olarak yaptığı açıklamada altı milyon oy almış bir partiye terörist gözüyle bakılmasına karşı olduğunu ifade etmesi (VOA Türkçe, 2019; Birgün, 2019; Twitter, 2021; Euronews, 2021) vb. söylemler, Kürtleri kapsamayı hedefleyen bir siyasal üslup olarak nitelendirilebilir.

İmamoğlu'nun çeşitli toplumsal gruplara yönelik siyasal söylemi İstanbul'daki gayrimüslim azınlıkları da içine alan ve hiçbir kesimi ötekileştirmemeye gayret eden bir içeriğe sahiptir.¹³ Bu söylem halka daha fazla temsil sözü verir ve popülist siyasal söylemde halkın muarızı olarak kodlanan "küçük elit azınlık" hariç toplumun tümünü kapsamayı hedefler. Söz konusu siyasal söylem Stanley'in (2008) dediği gibi halkı siyasetin ayrıcalıklı bir öznesi olarak görür ve siyasetin halkı yansıtmayı gerektirdiğini savunur. İmamoğlu, "halk" tanımını büyük bir çoğunluğu içerecek şekilde genişleterek (Demiralp ve Balta, 2021) elitler karşısında tüm "İstanbuluların" temsilcisi olduğunu savunan siyasal projeksiyonunu güçlendirmiştir. Karşıdaki muarız ise iktidar elitlerinin de dahil olduğu çok küçük bir azınlık gruptur (Özkan, 2019: 92).

İmamoğlu'nun Elit-Halk Karşıtlığını Vurgulayan Popülist Siyaseti

İmamoğlu'nun seçimi kazandıktan sonra İBB'yi yönetmesi kolay değildi. Öncelikle başkanlığı kazanmış olsa dahi Meclis çoğunluğu AK Partili ve MHP'li meclis üyelerinden oluşmaktaydı. Bununla birlikte yürütmenin Belediyenin finansal olanakları üzerindeki etkisi bazı projelerin hayata geçirilmesini geciktirebilir ya da engelleyebilirdi. Bu bağlamda İmamoğlu'nun attığı ilk adımlardan biri İBB Meclis toplantılarını canlı yayınlamak oldu. Onun henüz İBB Meclisi'nin yaptığı ilk toplantıda dile getirdiği "*hiç kimse bürokrasinin gücünü halka karşı kullanamaz*" (Sputnik, 2019c) ifadesi, popülizmin "mütemmim cüzü" olan elit-halk ayrımını siyasetinin odağı haline getireceğinin işareti olarak yorumlanabilir.

İmamoğlu'nun 31 Mart İstanbul seçimlerinin iptal edilmesinin ardından Beylikdüzü'nde kalabalığa hitap ederken ortaya koyduğu benlik sunumu, beden dili, tasarlama ve sahneleme; Moffitt'in popülizmi "siyasal tarz" olarak nitelendiren yaklaşımıyla açıklanması mümkün olan bir performansa karşılık gelir. İmamoğlu seçimin iptaline rağmen "inatçı ve dirençli" bir üslup kullanarak kendisine inanan kitleyi yeniden motive etmeyi hedeflemiştir. Bununla birlikte konuşma sırasında kalabalığın önünde kravatı ile cekeğini çıkarması ve gömleğinin kollarını kıvrması, "işe yeniden koyulan ve

13 bkz. İmamoğlu'nun 21 Nisan 2019 Maltepe Mitingi, <https://www.youtube.com/watch?v=0MwIY8R9RMU>

yılmayan lider” imajını iletmeye yönelik bir beden dilinin kullanımını şeklinde değerlendirilebilir. İmamoğlu’nun konuşmasında “karar vericiler”i suçlaması (İmamoğlu, 2019) yine “elitleri” karşısına alan bir siyasi üslubu yansıtır. İmamoğlu bir başka açıklamasında “*cemaatlere, tarikatlara, vakıflara, derneklere hizmet işi bitti*” diyerek ve yalnızca İstanbullulara hizmet edeceğini belirterek (Sputnik, 2019d) esasında muhafazakâr elitlere karşı bir siyaset izleyeceğini ilan etti. Bu ifadelere koşut olarak kendinden önceki dönemde İBB tarafından vakıflara 357 milyon liralık kaynak aktarıldığını iddia etti ve bu kaynakları iptal ettiğini söyledi (Gazete Duvar, 2019). Bununla birlikte iktidara yakın derneklerin başında gelen Türkiye Gençlik Vakfı’nın (TÜGVA) Büyük Ada’da kullandığı binanın hukuki süreç sonunda İBB’ye geçtiğini savundu ve bina içindeki vakfa ait eşyalar zabıtalardan boşaltılmaya çalışıldı (Diken, 2021). İmamoğlu, yalnızca çeşitli cemaat, vakıf, dernek vb. yapılara değil, Belediye tarafından çeşitli imtiyazlar tanındığını iddia ettiği tüm kişi ve grupları karşısına alacağını taahhüt eden bir söylem ortaya koydu. İBB Başkanı, İstanbul’u rant kapısı haline getiren bir avuç insan olduğunu söyledi ve kendisinin İstanbul’a ait nimetleri 16 milyon insana adil bir şekilde paylaşacağını altını çizdi (Sputnik, 2019e). Son dönemde İmamoğlu’nun İBB’nin AK Parti döneminde bazı kişilere verdiği eğitim burslarına yönelik itirazı ve bu konuyu araştırmak üzere İBB teftiş kurulunun harekete geçmesi de (Terkoğlu, 2022) bu bağlamda değerlendirilebilir. Az sayıdaki “imtiyazlı kişi ve kurum”un karşısında “16 milyon İstanbullu”nun hakkını arama iddiasını ortaya koyan bu ifadeler, İmamoğlu’nun “müesses nizam” karşısında halkın yanında konumlandığını imleyen popülist bir siyasi söyleme karşılık gelir. İBB Başkanı elit-halk karşıtlığı zemininde inşa ettiği siyasi tarzını daha belirgin hale getirmek için kent yoksulluğunun nedeni olarak imtiyazlı elitleri göstermiştir. Bu bağlamda önceki dönemde İBB’nin iktidara yakın müteahhitlere sağladığı iddia edilen çeşitli imtiyazlar ve AK Parti döneminde Belediyeye alınan lüks araçlar “israf” olarak nitelendirilmiş ve İstanbul’daki yoksulluk sorunundan sorumlu tutulmuştur (Özkan, 2019: 176).

İmamoğlu’nun elit-halk mücadelesi söylemi üzerinden yürüttüğü diğer bir başlık Kanal İstanbul Projesi’dir. İmamoğlu, halk üzerine finansal yük getireceği ve çevresel zararlara yol açacağı gerekçesiyle projeye karşı baştan itibaren muhalif bir tutum benimsemiştir. İBB Başkanı bununla birlikte, “elit halk mücadelesi” çerçevesine oturan siyasi tarzına koşut olarak bu projenin küçük bir azınlığın çıkarına; ancak halkın aleyhine olduğunu ve İstanbulluların gündeminde böyle bir projeye yer olmadığını vurgulayan ifadeleri dile getirmiştir. Aşağıdaki sözler, İmamoğlu’nun Kanal İstanbul Projesi’nin “elitlerin çıkarına”

olmasına karşın “halkın zararına” olduğunu savunan ve söz konusu projeyi popülizm zemininde tartışan siyasal söylemine örnek olarak gösterilebilir.

“...Türkiye’de, Türk halkının gündemi; işsizlik, ekonomi. İstanbul’daki halkın gündemi; işsizlik, ekonomi. İlave edebiliriz; deprem. Yani (Kanal İstanbul) zihninde bile yok; zinhar karşı ama acele var. Demek ki acele etmelerinin sebepleri var. Ben hep diyorum; o bir avuç insan. Onlar için çok kıymetli. Ben de santim santim takip ediyorum. Yarın saat 10.00’da Şehircilik Bakanlığı’na gideceğim, o işte ama Katarlıdır ama şu ülkeldir ama bu ülkeldir... Kim bu yatırımı yapmışsa, bu planların bir avuç insan için hazırlandığını, İstanbul’un katli anlamına geldiğini, İstanbul’a bugüne kadar yapılan ihanetlerden milyonlarca kat daha fazlası olduğunu iddia ederek itirazımı yapacağım. Hukuksal süreçler devam ediyor. Hukuksal zeminde İstanbul halkının bu ihanete uğramasına asla izin vermeyeceğiz...” (Independent, 2020).

İBB Başkanının diğer açıklamalarında da sıklıkla kullandığı “bir avuç insan” ifadesinin elitleri imlediğini söylemek mümkündür. Nitekim İmamoğlu’na göre Kanal İstanbul Projesi halkın gündeminde yoktur ve bu projeyle ilgili planlar yalnızca az sayıda elit için hazırlanmaktadır. Popülizmin ayırt edici bir şekilde halkla ilan edilmiş bir uyum ile birlikte ‘onlar’ ve ‘biz’ zihniyetini vurgulayan bir siyasi üslup olduğu düşünüldüğünde (Knight, 1998: 223), İmamoğlu’nun “bir avuç insan” ve çıkarı bu projeyle uyuşmayan “İstanbul halkı” söyleminin popülist bir siyasal tarza karşılık geldiği ifade edilebilir.

İmamoğlu’nun siyasal söyleminde ön plana çıkan bir başka husus, seçim öncesi Cumhurbaşkanı Erdoğan ile doğrudan bir polemige girmemeye dikkat etmesine; hatta onunla uzlaşmayı hedefleyen bir strateji ortaya koymasına karşın seçim sonrasında bu tutumunu kısmen değiştirmesidir. İmamoğlu, özellikle yürütme tarafından onaylanmadığını iddia ettiği bazı projelere yönelik açıklamalarda doğrudan isim kullanmasa dahi Cumhurbaşkanı’na eleştirmiştir. Çeşitli metro çalışmaları ve metrobüs alımıyla ilgili gereken imzanın atılmadığını savunan İmamoğlu, bunları “afişe” edeceğini ifade etmiştir (Independent, 2022). Bununla birlikte Twitter üzerinden projeler için gereken imzanın atılmaması ile ilgili açıklamalarda bulunurken yine Cumhurbaşkanı’na doğrudan hitap etmemiş, bunun yerine “Cumhurbaşkanlığı” ifadesini kullanmıştır (İmamoğlu, 2022). İmamoğlu’nun bu siyasal söylemi yine halka yönelik hizmetinin “müesses nizam” tarafından siyasi saiklerle engellendiğine dair mesajı iletmeyi hedefleyen bir siyasal stratejiye dayanmaktadır ve bu strateji elit-halk dikotomisi üzerinden geliştirildiği için popülist olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte İmamoğlu’nun Cumhurbaşkanı Erdoğan’a yönelik siyasi üslubunun tedricen ve nispeten “sertleştiğini”; bununla birlikte onu doğrudan eleştirmeye başladığını söylemek mümkündür. İmamoğlu’nun aşağıdaki ifadeleri bu bağlamda açıklayıcıdır:

“Ben seçilince dedim ki; şanslıyız, İstanbul’da Büyükşehir Belediye Başkanlığı yapmış sayın Cumhurbaşkanımız, İstanbul’a ağabeylik yapar. Sorunları konuşuruz. Bunları

düşünürken bütün engellemeleri yaşayan, İstanbul'un önüne taş koyan bir süreç yaşadık. Madem beni miting meydanlarında konuşacaksınız ya da salon toplantılarınızda konuşacaksınız ya da grup toplantılarınızda konuşacaksınız; imzalayın şu 300 otobüsün iznini, imzalayın Beylikdüzü metrosunun iznini, meclisteki tıkanmaları yapmayın, İSKİ'de bütçe daralmasını yaşatmayın sonra gene konuşun, eleştirin" (Cumhuriyet TV, 2022).

İmamoğlu söz konusu ifadelerle bu defa Cumhurbaşkanı doğrudan eleştirmiştir. Özellikle seçimden önce Erdoğan'a yönelik saygısını ifade eden ve seçildiği takdirde onunla iyi ilişkiler içinde olacağını sinyallerini vermeye çalışan İmamoğlu (Demiralp ve Balta, 2021: 11), İBB çalışmalarının engellendiğini söyleyerek ve Cumhurbaşkanı'nın mitinglerde, grup toplantılarında, salon toplantılarında kendisinden bahsetmesinden dolayı rahatsız olduğunu ifade ederek doğrudan Erdoğan'a hitap etmiştir. Bu durum İmamoğlu'nun Cumhurbaşkanı'na yönelik siyasal söyleminde bir strateji değişikliği olarak yorumlanabilir.

Sonuç

CHP Türk siyasal hayatında kurucu iradenin kurumsal sembolü olması dolayısıyla uzun yıllar "müesses nizamın koruyucusu" niteliğini taşıyan bir siyasi parti olmuştur. Parti'nin bu niteliği, onun çoğu zaman siyasi muarızları tarafından statükocu ve elitist olarak etiketlenmesini kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda CHP'nin varoluşsal kodlarının bir gereği olarak ortaya koyduğu "rejimi koruma refleksi" ya da bürokratik elitlerin çıkarlarını temsil eden siyaseti dolayısıyla popülist rakipleri karşısında genellikle "mevzi kaybettiği" ve dezavantajlı bir konuma düştüğü söylenebilir. CHP, söz konusu dezavantajını bazı dönemlerde bürokratik elitin ve bilhassa bu elitin içindeki merkezi unsur olan ordunun siyasetiyle uyum göstererek ya da bu siyasete kimi zaman "katkı sunarak" kapatmaya çalışmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki CHP -bir zamanlar popüler olan şekliyle ifade edersek- *askeri vesayet* ile bütün bir Cumhuriyet tarihi boyunca ittifak halinde olmamıştır. Nitekim Parti'nin 1960'lardaki *ortanın solu* söylemi, halkı "imtiyazsız, sınıfsız ve kaynaşmış bir kitle" olarak gören bakış açısının aksine alt sınıflara yönelen bir paradigma değişimine karşılık gelir. Bu bağlamda CHP hem siyasi spektrumdaki yeni yerini bulmuş hem de statükonun bir bileşeni olmaktan uzaklaşmıştır. Özellikle 1972'de Bülent Ecevit'in genel başkanlığa gelmesiyle birlikte Parti'nin sol popülist siyasi izleği ivmelenerak devam etmiş ve bürokratik seçkinciliği dışlayan bir "halkçılık" söylemi benimsenmiştir.

CHP Türk siyasetinde gündemi rejim tartışmalarının belirlediği 2002 sonrasında yeniden çevreye karşı merkezi temsil eden bir zeminde konumlanmıştır.

Parti bu dönemde statükocu ve bürokratik söylemine geri dönerek laikliği merkeze alan bir siyaset geliştirmiştir. Ancak 2010 yılındaki genel başkan değişimiyle başlayan süreçte CHP'nin tedricen elitizmden popülizme doğru bir eğilim gösterdiğini söylemek mümkündür. Nitekim Deniz Baykal'ın temsil ettiği "rejimi ve Cumhuriyet'in kazanımlarını koruma misyonu"na karşın Kemal Kılıçdaroğlu toplumsal realiteyle çatışmayan ve halkın sosyo-kültürel kodlarıyla uyumlu bir siyasal söylem ortaya koymuştur. Bununla birlikte askeri vesayetin ortadan kalkmasının da CHP'yi zorunlu olarak popülizm zeminine çektiği söylenebilir. Özellikle katı laikliği ve ulusalcılığı temel alan söylem den nispeten uzaklaşan Parti, farklı seçmen profillerine hitap edebilmesini kolaylaştıran yeni bir siyasi üslup oluşturmuş ve hareket alanını genişletmiştir. Ayrıca alt sınıflara yönelik gelir adaletsizliğini temel alan söylem ve projeler geliştirerek çoğunlukla kentli orta-üst sınıflardan oluşan seçmen kitlesini aşmayı ve yoksul vatandaşlardan da oy almayı amaçlamıştır.

CHP, elitizmden popülizme yönelen çizgisinin getirdiği en önemli başarısını 2019 yerel seçimlerinde İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyelerini kazanarak elde etmiştir. Parti, kronikleşen ve muhalif kesimlerde yılgınlığa neden olan seçim başarısızlıklarının ardından Türkiye'nin iki büyük kentinin belediye başkanlıklarını kazanarak iktidar umudunu ve dinamizmini yenilemiştir. Bu bağlamda CHP'nin değişen paradigmasını temsil eden en "ikonik" siyasi figürlerden birinin İBB Başkanlığına aday gösterilen ve seçimi kazanan Ekrem İmamoğlu olduğu söylenebilir. Nitekim İmamoğlu, CHP'nin "halkın değerlerinden kopuk" olmakla itham edilen elitist imajına rağmen benlik sunumu, söylemi ve beden dili ile iktidara alternatif bir popülist siyasi tarz oluşturma stratejisiyle hareket etmiştir. Onun Atatürkçü/Cumhuriyetçi söylem ile geleneksel/muhafazakar değerleri "harmanlayarak" ortaya koyduğu siyasi tarzın CHP'ye kategorik olarak karşı olan toplum kesimlerini kapsamayı hedeflediğini söylemek mümkündür. Popülizm bağlamında değerlendirecek olursak İmamoğlu'nun, CHP'nin elitist imajının toplum nezdindeki olumsuz etkilerini azaltmaya ve kendisinin "16 milyon İstanbullu"nun (halkın) temsilcisi olduğunu göstermeye matuf bir siyasal projeksiyon ile hareket ettiği söylenebilir.

İmamoğlu, siyaseti elit-halk dikotomisi üzerinden okuyan yaklaşımı dolayısıyla popülist bir siyasetçi eğilimi göstermektedir. Özellikle muhafazakâr elitleri karşısına alan bir söylem ortaya koyan İmamoğlu, hayata geçirmek istediği bazı projelerin iktidar tarafından engellendiğini ya da çeşitli zorluklar çıkarıldığını savunarak, halka hizmet götürülmesinin siyasi gerekçelerle önüne geçildiğini vurgulamış ve seçim sonrası süreçte siyasetini bu diskur üzerine kurmuştur. Ayrıca Belediye imkânlarından imtiyazlı şekilde yararlandığını iddia ettiği tüm kişi ve grupları karşısına alacağını taahhüt ederken,

“16 milyon İstanbullu”ya da yeniden dağıtım ve daha çok temsil sözü veren popülist bir söylem ortaya koymuştur. Bu bağlamda İmamoğlu'nun CHP'yi seçkinlerin temsilcisi olarak kodlayan hegemonik söylemi tersine çevirerek iktidara karşı alternatif bir popülist siyaset üretmeye çalıştığını söylemek mümkündür. Ancak İBB Başkanının son dönemlerde kişisel yaşamında ortaya koyduğu bazı tutumların ve attığı birtakım siyasi adımların (İstanbul'daki su baskınları sırasında Bodrum tatilini devam ettirmesi, Elazığ depremi sonrası deprem bölgesini ziyaret ettikten sonra kayak tatili için Palandöken'e gitmesi, İstanbul'da yaşamı geçici olarak felç eden yoğun kar yağışı sürerken İngiliz Büyükelçisi ile yemek yemesi, muhalif kesimin önemli bir bölümünün mesafeli olduğu bazı gazetecileri Karadeniz turuna dahil etmesi ve bu gazetecilere yönelik eleştirilere karşı cevap verirken sert bir üslup kullanması) onun popülist söyleminin gücünü aşındırdığı ve siyasetteki yükselişini yavaşlattığı ifade edilebilir.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı (27 Nisan 2021). Türk demokrasisinin askeri müdahalelere karşı duruşunda kırılma noktası: 27 Nisan e-muhtırası. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-demokrasisinin-askeri-mudahalelere-karsi-durusunda-kirilma-noktasi-27-nisan-e-muhtirasi/2221945#>
- Arditi, B. (2007). *Politics on the Edges of Liberalism: Difference, Populism, Revolution, Agitation*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Aslan, A. (12 Mayıs 2019a). Türk Siyasetinde Popülizm Zamanı. SETA. Erişim adresi: <https://www.setav.org/turk-siyasetinde-populizm-zamani/>
- Aslan, A. (2019b). Türk Siyasi Hayatında Yeni Dönem: Seküler versus Muhafazakâr Popülizm. *Muhafazakâr Düşünce*, 16(57), 103-122.
- BBC Türkçe (21 Kasım 2019). Yaşar Büyükanıt: 'E-muhtıra', Dolmabahçe görüşmesi ve Şemdinli olayıyla tartışılan eski genelkurmay başkanı. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50494175>
- Birgün (20 Eylül 2019). İmamoğlu: Kürtçe dil kursu kesinlikle açılacak. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/imamoglu-kurtce-dil-kursu-kesinlikle-acilacak-269547>
- Bora, T. (2006). Ecevit'teki Şeytan Tüyü. *Birikim*. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-212-aralik-2006/2395/ecevit-teki-seytan-tuyu/5976>
- Boyraz, C. (2020). Populism and Democracy in Turkey: The Case of the Republican People's Party. *Reflektif*, 1(1). 31-47.
- CHP (2011). Aile Sigortası: Güçlü Sosyal Devlete Doğru. Erişim adresi: https://content.chp.org.tr/file/ailesigortasi_1.pdf
- CHP Programı (1935). Ankara: Ulus Basımevi.
- Cox, M. (2017). The Rise of Populism and the Crisis of Globalisation: Brexit, Trump and Beyond. *Irish Studies in International Affairs*, 28, 9-17.

- Cumhuriyet (10 Haziran 2018). İnce: Erdoğan Beyaz Türk, ben Türkiye'nin zencisiyim. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ince-erdogan-beyaz-turk-ben-turkiyenin-zencisiyim-993799>
- Cumhuriyet (25 Ocak 2019). Ekrem İmamoğlu'ndan 'Kürt seçmen' sorusuna yanıt. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekrem-imamoglundan-kurt-secmen-sorusuna-yanit-1216569>
- Cumhuriyet TV (1 Şubat 2022). Ekrem İmamoğlu muhabirin sorusuna çok sinirlendi, ateş püskürdü: Utanmazlığa bakar mısınız? Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=m2qj-GpnDzAE>
- Demiralp, S. & Balta, E. (2021). Defeating Populists: The Case of 2019 Istanbul Elections. *South European Society and Politics*, 26(1), 1-26.
- Demirören Haber Ajansı (17 Mart 2019). Ekrem İmamoğlu, Yeni Zelanda'da hayatını kaybeden Müslümanlar için Yasin okudu. Erişim adresi: <https://www.dha.com.tr/politika/ekrem-imamoglu-yeni-zelandada-hayatini-kaybeden-muslumanlar-icin-yasin-okudu-1632608>
- Diken (6 Ekim 2021). İBB, Büyükkada'daki TÜGVA binasını tahliyeye başladı. Erişim adresi: <https://www.diken.com.tr/ibb-buyukadadaki-tugva-binasini-tahliyeye-basladi/>
- Diken (11 Eylül 2022a). MetroPOLL anketi: Üç olası aday Erdoğan'la farkı açtı. Erişim adresi: <https://www.diken.com.tr/metropoll-anketi-uc-olası-aday-erdoganla-farki-acti/>
- Diken (8 Mayıs 2022b). CHP 'rahatsız': İmamoğlu süreci yanlış yönetti. Erişim adresi: <https://www.diken.com.tr/chp-rahatsiz-imamoglu-sureci-yanlis-yonetti/>
- Erdem, T. (2009). CHP'de Parti İçi Mücadelede "Kemalizm" ve "Devrimler" Tartışmaları Üzerine. Tanıl Bora & Murat Gültekinil (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm* içinde (s. 449-457). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, N. (2008). 1970'lerde Sol Popülizm Üzerine Notlar. Tanıl Bora & Murat Gültekinil (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol* içinde (s. 262-274). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Euronews (31 Mart 2021). İmamoğlu: 6 milyon oy almış partiye terörist gözüyle bakarsanız ben bunun karşındayım. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2021/03/31/imamoglu-6-milyon-oy-alm-s-partiye-terorist-gozuyle-bakarsan-z-ben-bunun-kars-s-nday-m>
- Euronews (7 Mayıs 2022). İmamoğlu, tartışma yaratan fotoğrafla ilgili konuştu: Vız gelir tırıs gider, umurumda değil. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2022/05/07/imamoglu-tart-sma-yaratan-fotografla-ilgili-konustu>
- Gazete Duvar (13 Kasım 2021). Kılıçdaroğlu: Helalleşme yolculuğuna çıkma kararı aldım. Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/kilicdaroglu-helallesme-yolculuguna-cikma-karari-aldim-haber-1541730>
- Gazete Duvar (27 Ağustos 2019). İmamoğlu: Vakıflara aktarılan 357 milyon lirayı kestik. Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/08/27/imamoglu-sizin-soramadinizi-ben-sorayim-iktidara>
- Gazete Duvar (28 Temmuz 2022). Cumhurbaşkanlığı anketi: Hangi aday yüzde kaç oy alıyor? Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/cumhurbaskanligi-anketi-hangi-aday-yuzde-kac-oy-aliyor-galeri-1575056>
- Güzel, S. Ç. (2018). *Ulusal ve Ülkücü İdeolojilerin Milliyetçilik Anlayışlarının Karşılaştırılması: Aydınlik ve Ortadoğu Gazetesi Örnekleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Habertürk (30 Ocak 2022). Kılıçdaroğlu: Başörtüsünü Türkiye'nin bir numaralı sorunu haline getirdik. Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/kilicdaroglu-ndan-basortusu-aciklamasi-3330253>

- Hürriyet* (11 Ocak 2021). AK Parti'li Mahir Ünal: Millet İttifakı, benzemezler ittifakından oluşuyor. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ak-partili-mahir-unal-millet-ittifaki-benzemezler-ittifakından-olusuyor-41711943>
- Independent Türkçe* (13 Temmuz 2020). İmamoğlu: Kanal İstanbul bir avuç insan için çok önemli, bu yüzden acele ediyorlar. Erişim adresi: <https://www.indyrturk.com/node/210911/haber/imamo%C4%9Flu-kanal-istanbul-bir-avuc-insan-i%C3%A7in-%C3%A7ok-%C3%B6nemli-bu-y%C3%BCzden-acele-ediyorlar>
- Independent Türkçe* (19 Ocak 2022). İmamoğlu: İstanbul'daki tüm metrobüs duraklarına ve üst geçitlere "hükümetin İBB'nin yapacağı işleri engellediğini" anlatan afişler asılacak. Erişim adresi: <https://www.indyrturk.com/node/461646/siyaset/i%CC%87mamo%C4%9Flu-i%CC%87stanbuldaki-t%C3%BCm-metrob%C3%BCs-duraklar%C4%B1na-ve-%C3%BCst-ge%C3%A7itlere-h%C3%BCk%C3%BCmetin>
- İmamoğlu, E. (16 Ocak 2022). 300 Metrobüs ve Cumhurbaşkanlığı onayı ile ilgili tweet. Erişim adresi: https://twitter.com/ekrem_imamoglu/status/1482787659697242116
- İmamoğlu, E. (21 Nisan 2019). Maltepe mitingi. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=OMwIY8R9RMU>
- İmamoğlu, E. (6 Mayıs 2019). Beylikdüzü konuşması. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=Gp1fVXPdHvl>
- İmamoğlu, E. (7 Mart 2021). Dünya kadınlar günü mesajı. Erişim adresi: https://twitter.com/ekrem_imamoglu/status/1368657782757593104
- Kaltwasser, C. R. (12 Ekim 2012). Scholars should not just assume that populism is bad for democracy, but should instead concentrate on explaining populism's positive and negative effects. Erişim adresi: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/10/15/populism-and-liberal-democracy/>
- Kiriş, H. M. (2012). The CHP: From the Single Party to the Permanent Main Opposition Party, *Turkish Studies*, 13(3), 397-413.
- Knight, A. (1998). Populism and Neo-Populism in Latin America, Especially Mexico. *Journal of Latin American Studies*, 30(2), 223-248.
- Konda (2019). *23 Haziran 2019 Sandık Analizi ve Seçmen Profilleri*. İstanbul.
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. London: Verso.
- Mardin, Ş. (1973). Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics? *Daedalus*, 102(1), 169-190.
- Mazıcı, N. (2009). 27 Mayıs Kemalizmin Restorasyonu mu?. Tanıl Bora & Murat Gültekinil (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde* (s. 555-569). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moffitt, B. (2020). *Popülizmin Küresel Yükselişi: Performans, Siyasi Üslup ve Temsil*. (Çev. Onur Özgür). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. (4 Ağustos 2017) We urgently need to promote a left-populism. Erişim adresi: <https://www.versobooks.com/blogs/3341-chantal-mouffe-we-urgently-need-to-promote-a-left-populism>
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541-563.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2013). Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America. *Government and Opposition*, 48(2), 147-174.
- Müller J. W. (2016) *What Is Populism?* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Özbey, İ. (17 Aralık 2018). 'CHP İstanbul adayı Hürriyet'e konuştu: beni tanıyınca çok sevecekler. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/chpnin-istanbul-adayi-ekrem-imaoglu-hurriyete-konustu-beni-taniyınca-cok-sevecekler-41053981>
- Özdil, Y. (31 Ocak 2020). Kayak tatili. Erişim adresi: <https://www.sozcu.com.tr/2020/yazarlar/yilmaz-ozdil/kayak-tatili-5598531/>
- Özkan, N. (2019) *Kahramanın Yolculuğu: Yeni Nesil Siyasetin Zaferi*. İstanbul: MediaCat.
- Özkök, E. (20 Şubat 2007). Sadaka kültürü mü dediniz. *Hürriyet*. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/sadaka-kulturu-mu-dediniz-5983285>
- Öztürk, K. (6 Mayıs 2022). İmamoğlu, siyasete asıldıkça ona ilgi neden düşüyor? Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/yazarlar/kemal-ozturk/3429844-imamoglu-siyasete-asildikca-ona-ilgi-neden-dusuyor>
- Sancar, M. (12 Mayıs 2014). CHP ile Kürtlerin sancılı ilişkisi, *Aljazeera Turk*, Erişim adresi: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/chp-ile-kurtlerin-sancili-iliskisi>
- Serbestiyet* (12 Temmuz 2022). FOX TV'de İmamoğlu'nun tatilinin eleştirilmesi, üstü örtülü CHP içi tartışmaya döndü: "Sizi tanıyoruz... Şaşırıyoruz. Erişim adresi: <https://serbestiyet.com/serbestiyet-in-english/fox-tvde-imamoglundun-tatilinin-elestirilmesi-ustu-ortulu-chp-ici-tartismaya-dondu-sizi-taniyoruz-sasirmiyoruz-97256/>
- Sputnik* (2 Nisan 2019a). İmamoğlu, Anıtkabir Özel Defteri'ni 'Başkan' sıfatıyla imzaladı. Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/20190402/ekrem-imamoglu-anitkabir-ozel-defteri-imza-baskan-1038576336.html>
- Sputnik* (23 Haziran 2019b). İmamoğlu: Yıkın bütün önyargıları, herkesi kucklamaya geldik. Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/20190623/imamoglu-yikin-butun-onyargilari-herkesi-kucklamaya-geldik-1039443868.html>
- Sputnik* (22 Nisan 2019c). İmamoğlu yönetimindeki ilk İBB meclis toplantısı canlı yayınlandı. Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/20190422/imamoglu-yonetimindeki-ilk-ibb-meclis-toplantisi-canli-yayinlaniyor-1038840064.html>
- Sputnik* (4 Nisan 2019d). İmamoğlu: 11 ilçede geçersiz oyların sayımı bitti, aradaki fark 19 bin 552. Erişim linki: https://tr.sputniknews.com/20190404/ekrem-imamoglu-yerel-secim-oy-sayimi-1038617898.html?utm_source=https://t.co/KtAgOFF4J4&utm_medium=s-hort_url&utm_content=meXg&utm_campaign=URL_shortening
- Sputnik* (11 Haziran 2019e). İmamoğlu, 'hayatı kolaylaştıracak çözümler'ini açıkladı: 23 Haziran'dan sonra hiç kimse kibirle siyaset yapamayacak. Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/20190611/imamoglu-istanbul-buyuksehir-belediyesinde-israf-duzeni-son-bulacak-1039309513.html>
- Stanley, B. (2008). The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideologies*, 13 (1), 95–110.
- Şen, A. F. & Altın, Ş. Y. (2019). Sosyal Demokrasiden Yeni Sağa CHP'nin Söylemsel Dönüşümü: Bir Siyasal Söylem Çözümlemesi Denemesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 434-461.
- T24 (19 Ocak 2020). Kılıçdaroğlu: Asıl muhafazakâr bizdik, yıllar yılı değişmemek için direndik. Erişim adresi: <https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-asil-muhafazakar-biziz-yillar-yili-degismemek-icin-direndik,856705>
- Taggart P (2004) Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 269–288.
- Taşkın, Y. (12 Aralık 2019). Popülizm Tartışmaları Üzerinden Son Yerel Seçimleri Anımsamak. *Birikim*. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/haftalik/9838/populizm-tartismalari-uzerinden-son-yerel-secimleri-animsamak>

- Telek, A. (11 Eylül 2022). Kılıçdaroğlu, Yavaş, İmamoğlu ve diğerleri – Aday kim? Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2022/09/11/alphan-telek-yazdi-kilicdaroglu-yavas-imamoglu-ve-di-gerleri-aday-kim/>
- Terkoğlu, B. (31 Ocak 2022). Barış Terkoğlu yazdı: AKP'li Betül Sayan Kaya İBB'den binlerce dolar almış. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/baris-terkoglu-yazdi-akp-li-betul-sayan-kaya-ibbden-binlerce-dolar-almis-1904024>
- The Conversation*. (5 Şubat 2019). Erişim adresi: <https://theconversation.com/what-actually-is-populism-and-why-does-it-have-a-bad-reputation-109874>
- Toprak, Z. (1992). Popülizm ve Türkiye'deki Boyutları. *Tarih ve Demokrasi – Tank Zafer Tunaya'ya Armağan içinde* (s. 41-65). İstanbul: Cem Yayınları.
- Tunçay, M. (2009). İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama). Tanıl Bora & Murat Gültekingil (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde* (s. 92-96). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uslu, İ. (9 Mayıs 2022). İmamoğlu'nun en büyük hatası ne oldu? İbrahim Uslu süreci değerlendirdi. Erişim adresi: <https://halktv.com.tr/gundem/imamoglundun-en-buyuk-hatasi-ne-oldu-ibrahim-uslu-sureci-degerlendirdi-676041h>
- van Gent, W. P. C., Jansen, E. F., & Smits, J. H. F. (2014). Right-wing Radical Populism in City and Suburbs: An Electoral Geography of the Partij Voor de Vrijheid in the Netherlands. *Urban Studies*, 51(9), 1775–1794.
- VOA Türkçe (31 Ağustos 2019). İmamoğlu'ndan Diyarbakır'a Dayanışma Ziyareti. Erişim adresi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/imamoglu-diyarbakir-dayanisma-ziyareti/5064429.html>
- Weyland, K. (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*, 34(1), 1–22.
- Wuthrich, F. M. & Ingleby, M. (2020). The Pushback Against Populism: Running on “Radical Love” in Turkey. *Journal of Democracy*, 31(2), 24-40.
- Yanık, A. (18 Mayıs 2018). İnce'nin Seçimi: Erken Seçim ve Sol Popülizm Notları. *Birikim*. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/haftalik/8907/incenin-secimi-erken-secim-ve-sol-populizm-notlari>
- Yeğen, M. (2009). Kemalizm ve Hegemonya?. Tanıl Bora & Murat Gültekingil (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde* (s. 56-74). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, K. (2009). The Emergence and Rise of Conservative Elite in Turkey. *Insight Turkey*, 11(2), 113–136.
- YSK (2019). İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yenileme Seçimi. Erişim adresi: <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>
- Zeyrek (2019). Ekrem İmamoğlu ve AKP'li Teyzenin Sohbeti: Sultanbeyli Semt Pazarı Yerel Seçim 2019. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=bVztzGUON78>